CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

बौ.द 324

बौ.द - 325

R.

आ. १३

आर्य मञ्जुश्री नाम संगीतिः

नेपाली अनुवाद सहिता

सम्पादक एवं प्रकाशक

काशीनाथ न्यौपाने

वाल्मीकि विद्यापीठ

भृकुटीमण्डप, प्रदर्शनी मार्ग, काठ.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वै.ध. ३२४

R.

आर्य मञ्जुश्री नाम संगीतिः

नेपाली अनुवाद सहिता

उपहार Acc. 5335/5335

सम्पादक एवं प्रकाशक

काशीनाथ न्यौपाने
वाल्मीकि विद्यापीठ
भृकुटीमण्डप, प्रदर्शनी मार्ग, काठ.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पुरोवाक्

'आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीति' नामक यो अत्यन्त प्रसिद्ध, महत्वपूर्ण र वज्रयान एवं मन्त्रयानको मूल ग्रन्थ हो। वज्रयानपरम्परामा यसको ठूलो आदर छ। वज्रयानलाई व्यवस्थित एवं व्यवस्थ-रूपमा यस ग्रन्थले पूर्णव्यवस्थित रूपमा प्रतिपादन गरेको छ।

यसका अनेक टीका, उपटीका, वृत्ति एवं टुप्पटीका या टिप्पणीहरू आज पनि उपलब्ध छन्। तिब्बतमा यस ग्रन्थको गंभीर परम्परा आज प्रवाहित छ।

महेन्द्र सं. विश्वविद्यालयमा बौद्धदर्शन आचार्य पाठ्यक्रममा राखिएको यो ग्रन्थ नेपालीमा अनूदित हुनु अपरिहार्य थियो। त्यसैले ४ वर्षपूर्व यो ग्रन्थ नेपालीमा अनुवाद हुनुपर्ने तथ्य हामीहरूले निश्चित गरेपछि तत्कालले एक सप्ताहभित्र उक्त काम पूरा भयो। एकजना व्यक्तिले उक्त ग्रन्थ छापनका लागि लानु भयो तर ४ वर्षमा पनि उहाँले त्यो पुस्तक प्रकाशनको काम गर्नु भएन, तर उहाँले कृपा गरेर पुस्तक फर्काउनु भयो तदर्थ उहाँलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु।

म. सं. वि. मा यस्ता प्राज्ञिक काम गर्ने कुनै पनि व्यवस्था न देखिएको र हामी प्राध्यापकहरूले छपाउन न सक्ने हुनाले र विद्यार्थीको समस्या बुझेर, पुस्तक अनुपलब्ध भएको यो समस्या समाधानार्थ यसलाई photo copy छायाप्रतिको रूपमा प्रकाशित गरिएको छ। यसरी नै मैले तत्वसंग्रह, कालचक्रयान, वज्रच्छेदिका, गुह्यसमाजतन्त्र आदि ग्रन्थहरूपनि अनुवाद गरिसकेको परिप्रेक्ष्य यसरी नै प्रकाशित गर्नुबाहेक अरू विकल्प अहिले सम्म देखिएको छैन।

काशीनाथ न्यौपाने

२०६१।१२।२९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

(328)

आर्य मञ्जुश्री नाम संगीतिः

अध्येषणा

ॐ नमो मञ्जुश्रीकुमारभूताय

कुमाररूप मञ्जुश्रीलाई नमस्कार छ।

अथ वज्रधरः श्रीमान् दुर्दान्तदमकः परः ।
त्रिलोकविजयी वीरो गुह्यराट् कुलिशेश्वरः ॥१॥

पं: श्रेष्ठ, त्रिलोक = काय, वाक्, चित्तलाई जित्ने

अथ, नैरात्म्यप्रतिपादक शून्यता = अ, अक्षोभ्य स्वभावप्रतिपादक निरालम्बकरुणा = थ, वज्रधरः = महाबुद्धज्ञान स्वरूप वज्र धारण गर्ने, श्रीमान् = अद्वय ज्ञानयुक्त, दुर्दान्त = विष्णु-शिव-हिरण्यगर्भ आदि देवसमूहद्वारा दमनगर्न नसकिने र उनीहरुलाई आफ्नो वशमा राख्ने, त्यसैले वीर, गुह्यराट् = श्रावक-प्रत्येकबुद्धयान भन्दा उत्कृष्ट वज्रयानमा महाबुद्धरूपले रहने, कुलिश = वज्रको शिखरमा अवस्थित हुनाले र सर्वोत्तम हुनाले पनि कुलिशेश्वर भनिएका त्यस्ता परमश्रद्धास्पद तथागतलाई नमस्कार छ ॥१॥

विबुद्धः पुण्डरीकाक्षः प्रोत्फुल्लकमलाननः ।
प्रोल्लालयन् वज्रवरं स्वकरेण मुहुर्मुहुः ॥२॥

विकसित श्वेतकमल सदृश नेत्र भएका, उत्फुल्ल सेतो र रातोगुणले युक्त कमल जस्तो मुखभएका - स्त्री एवं पुरुषस्वरूप, निर्विकल्प परमाक्षरबुद्धज्ञानरूप श्रेष्ठ वज्रलाई आफ्नो करकमलद्वारा जगतको कल्याणार्थ बारम्बार खेलाई रहेका तथागतलाई नमस्कार ॥२॥

१

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

भ्रूकुटीताङ्कप्रमुखैरनन्तैर्वज्रपाणिभिः ।
दुर्दान्तदमकैर्वीरैर्वीरबीभत्सरूपिभिः ॥ ३ ॥

ललाटमा उठेका ताङ्कदलद्वारा रोमाञ्चित भएका, भृकुटी योगरूप-
महाशून्यतारूपवज्रहातमा लिएका, दुर्दान्त दमकवीर,
उपायद्वारा युद्ध - तथागतलाई नमस्कार छ॥
बीभत्सरूप अक्षय, महारागरहित भएका
॥३॥

उल्लालयद्भिः स्वकरैः प्रस्फुरद्वज्रकोटिभिः ।
प्रज्ञोपायमहाकरुणाजगदर्थकरैः परैः ॥ ४ ॥

अत्यन्त तेजस्वी कोटि-कोटि महाशून्यतारूपवज्र आफ्नो
हातमा राखेर जगत्को कल्याणार्थ प्रज्ञा र उपायरूप
महाकरुणालाई प्रस्फुरण गर्ने भगवान् तथागतलाई
नमस्कार छ ॥ ४॥

हृष्टतुष्टाशयैर्मुदितैः क्रोधविग्रहरूपिभिः ।
बुद्धकृत्यकरैर्नाथैः सार्धं प्रणतविग्रहैः ॥ ५ ॥

आन्तरिक एवं बाह्यसुखद्वारा कायवाक्चित्तले युक्त भएका,
सहजकाम स्वरूप, अर्थात प्राणीहरूको कल्याणार्थ खुसी भएका,
त्यसैले सर्वधर्मशून्यता र समग्र आसक्ति रहित भएका,
योगीश्रेष्ठसंग बुद्धका कृत्य गर्न लोककल्याणार्थ सदा तत्पर हुन्,
महासुखमा निमग्न कायवाक्चित्तले युक्त भएका तथागत-
लाई नमस्कार ॥ ५॥

प्रणम्य नाथं सं बुद्धं भगवन्तं तथागतम् ।
कृताञ्जलि पुटो भूत्वा इदमाह स्थितोऽग्रतः ॥
॥ ६ ॥

सुखले युक्त भएका बोधिचित्त, प्रभास्वरज्ञानले युक्त,
सहजज्ञान युक्त, गति आगति बिहीन - त्यसैले तथागत
स्वरूप भगवान्लाई →

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

[मित्रबाट नै] योगयुक्त अवस्थाद्वारा अथवा प्राणायामको
बलद्वारा कूटस्थ या योनिमुद्रमा अवस्थित भएर [भृकुटिमा अवस्थित भएर] स्वसंवेद्य महासुखको विषयमा
यस्तो निवेदन गरे।

अद्वितीय ममाधीश अनुकम्पाय मे विभो।
मायाजालाभिसंबोधे यथा लाभी भवाम्यहम् ॥७॥

~~हे प्रभु~~ महासुखस्वभावद्वारा तीन लोकमा व्याप्त हे प्रभु! ~~मेरो योगिनु~~ भृकुटिमा अवस्थित योगयुक्त मेरो कल्याण- अर्थात् ~~महासुखप्राप्ति~~ समग्र प्राणीहरूको सुखका लागि, सबै प्राणीहरूको अभिसङ्कल्प~~को प्र~~लाई बुझ्ने उद्देश्यले, स्कन्ध, धातु, आयतन आदिको विश्लेषणद्वारा ~~त्रैलोक्य~~ तीनै लोकका प्राणीहरूले गरेर ज्ञानको प्राप्ति द्वारा 'अ'कार एवं 'हूँ'कारको संपुट युगनद्धरूप हुन सकौं - यस्तो नामसंगीतिको प्रकाशन गर्नुहोस्।

अज्ञानपङ्कमग्नानां क्लेशव्याकुलचेतसाम्।
हिताय सर्वसत्त्वानामनुत्तरफलाप्तये ॥८॥

हे प्रभु, अविद्यारूप हिलोमा मग्न भएका प्राणीहरूको महासुखप्राप्तिरूप कल्याणका लागि, तथा क्लेश = दुःखद्वारा व्याकुलचित्त भएका प्राणीहरूको कल्याणार्थ अतिशयमहत्त्वपूर्ण महासुखरूप फलप्राप्तिका लागि नामसंगीतिको प्रकाशन गर्नुहोस् ॥८॥

• प्रकाशयतु संबुद्धो भगवान् शास्ता जगद्गुरुः।
महासमयतत्त्वज्ञ इन्द्रियाशयवित्परः ॥९॥

सहजसुखको उल्लासद्वारा सम्बुद्ध भएका, भिन्नाकारहरू यसले युक्त हुनाले नै भगवान् भएका, २१ हजार छ सय श्वासप्रश्वासलाई जान्ने हुनाले नै शास्ता [शासन गर्ने] भएका, यसैले कायवाक्चित्तले युक्त व्यक्तिहरूलाई तत्त्वको उपदेश गर्ने ~~गुरु~~ जगद्गुरु, ~~चतुर्थ~~ ग्राह्यग्राहकभावले युक्त चौथो विशुद्धरूप तत्त्वलाई जान्ने, लोकदेखि टाढा रहेका भगवान्ले इन्द्रियको सुखलाई जान्ने नामसंगीतिको प्रकाशन गर्नुहोस् ॥९॥ (३)

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

भगवत् ज्ञानकायस्य महोष्णीषस्य गीःपतेः।
मञ्जुश्रीज्ञानसत्त्वस्य ज्ञानमूर्तेः स्वयम्भुवः ॥१०॥

हे भगवान्, चतुर्थबिन्दु धारण गर्ने ज्ञानकायको, बोधिचित्त-रूप बिन्दु, तृतीय बिन्दु भृकुटीबाट ऊर्ध्व सहस्रदलमा अवस्थित हुनाले नै उष्णीष[= केश]युक्त भएका, ~~वाणि~~ गीः = वाणि, यसका पति रूप 'वं' कार स्वरूप भएका, वज्रशिखरमा फुलेको पुण्डरीक कमल रूप अद्वय ज्ञानको आश्रय भएका, सबै प्राणीहरूको हृदयमा विहार गर्ने, हेतु निरपेक्ष भएर आफैं साक्षात्कार गर्ने तथागतले नामसंगीतिको प्रकाशन गरेन् ॥१०॥

गम्भीरार्थामुदारार्थां महार्थामसमां शिवाम्।
आदिमध्यान्तकल्याणीं नामसंगीतिमुत्तमाम्

~~महा~~ मन्त्र-आदि लेखमा उपदिष्ट भएको हुनाले नै गंभीर, र सहजरूप-महायान द्वारा सिद्ध हुनाले नै अर्थयुक्त भएको, महामुद्राको सर्वभाव स्वभावले युक्त हुनाले नै उदार भएको, अभिषेक द्वारा, श्रीवज्रादिको ~~[illegible]~~ आस्वादन हुनाले उत्तम, निर्विकार, ~~आनन्द~~ आदि आनन्द ज्ञान, मध्यमा परमानन्द-ज्ञान, र अन्तिममा विरमानन्द ज्ञान र उनीहरूको ज्ञान रहित हुनाले नै अति उत्तम नाना छन्द आदिमा वर्णहरूको महा-प्रवचन सहज आनन्द प्रकट गर्ने सम्यक् ज्ञान नामसंगीतिको धारण गर्दछु ॥११॥

याऽतीतैर्भाषिता बुद्धैर्भाषिष्यन्ते ह्यनागताः।
प्रत्युत्पन्नाश्च संबुद्धा यां भाषन्ते पुनः पुनः ॥१२॥

यो नामसंगीति, अतीतका बुद्धहरूले बताए, अनागत = भवि-बुद्धहरूले बताउने छन्, वर्तमानकालिक बुद्धहरू अहिलेका छन्, यसरी सबै नै कालमा सबै तथागतहरूले यसको प्रकाशन गरिने रहेछन् बारम्बार ॥१२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मायाजाले महातन्त्रे या चास्मिन् सम्प्रगीयते ।
महावज्रधरैर्हृष्टैर् - मेयैर्मन्त्रधारिभि ॥१३॥

मायाजाल नामक विशिष्ट तन्त्रग्रन्थमा जुन नामसंगीति आएको बताइएको छ, त्यसलाई महावज्रधर अर्थात् ज्ञानमायले युक्त अमेयगणका, परम ज्ञानात्मक पुरुषको धारण-गर्ने, विकल्पद्वारा जान्न नसकिने सहजानन्दभावमा अवस्थित तथागतद्वारा उसको ज्ञान गरी छ र प्रकाशन या उपदेश गरी छ ॥१३॥

अहं चैनां धारयिष्यामया निर्याणाद् दृढाशयः ।
यथा भवाम्यहं नाथ सर्वसंबुद्धगुह्यधृक् ॥१४॥

त्यसैले हे नाथ! त्यस नामसंगीतिलाई म अद्वयज्ञानको रूपमा धारण गर्नुहुँदा जबसम्म द्वादशभूमीश्वर हुन्न त्यसबेलासम्म दृढतापूर्वक सर्वबुद्धहरूद्वारा पाउने गुह्य परमाक्षर चतुर्विन्दु धारणगर्ने ज्ञानी हुनेछु ॥१४॥

प्रकाशयिष्ये सत्वानां यथाशयविशेषतः ।
अशेषक्लेशनाशाय अशेषाज्ञानहानये ॥१५॥

यसरी बिन्दुधारण गर्दा भएर, प्राणीहरूको सहज प्रकृतिद्वारा त्यसरी नै म प्रकाशित गर्नेछु जसद्वारा समग्रक्लेशखण्डहरूको नाश हुने छ र समग्रविकल्पवासनाको पनि नाश हुने छ, त्यसैले त्यस नाम-संगीतिलाई हे प्रभु प्रकाशित गरिदिनु होस ॥१५॥

एवमध्येष्य गुह्येन्द्रो वज्रपाणिस्तथागतम् ।
कृताञ्जलिपुटो भूत्वा प्रह्वकायः स्थितोऽग्रतः ॥१६॥

'एवं' कालरूप तथागत श्रीवज्रपाणि इत्यादि उहाँलाई यसरी निवेदन गरेर कायवाक्चित्त हेरफेरलामी, सहज रूपमा कायवाक्चित्तमा विनम्र हातजोडेर तथागतको अगाडि उभिनु भयो ॥१६॥

(५) इति आलोचना

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रतिवचनम्

अथ शाक्यमुनिर्भगवान् संबुद्धो द्विपदोत्तमः ।
निर्णमय्यायतां स्फीतां स्वजिह्वां स्वमुखाद्विभुम् ॥१॥

यसरी प्रथम अध्येषणा समाप्त भएपछि शाक्यमुनि भगवान् महावेरोचन वज्रधरले, ज्ञानकायको बोधद्वारा ज्ञानी मानवहरूमा श्रेष्ठ बुद्धले आफ्नो जिब्रोलाई निकाल्नु गरेर, [वेच्चीमु क्रमा अवस्थित भएर] अनन्तलोकधातुमा व्याप्त गरेर, त्यसैले विश्वबिम्बरूप भएर सहजानन्दस्वरूपमा अवस्थित भएर बस्नु भयो ॥१॥

स्मितं सन्दर्श्य लोकानामपायत्रयशोधनम् ।
त्रिलोकालोककरं चतुर्मारारिशासनम् ॥२॥

सहजचन्द्रको ज्योतिलाई प्रकाशितगरेर, देवगण, संसारको दुःखरत आनन्दपरमानन्द विरमानन्दहरूको कायवाक्चित्तबिन्दुहरूको सहजानन्दरूप अवबोधद्वारा शोधन गर्ने, लोक आलोकहरूको प्रकाशन गर्ने, निर्विकल्परूप — [2] —

त्रिलोकमापूरयन्त्या ब्राह्म्या मञ्जुल्या गिरा ।
प्रत्यभाषत गुह्येन्द्रं वज्रपाणिं महाबलम् ॥३॥

तीनै लोकलाई पूरित गर्ने, आफ्नो उत्पन्न - अनाहतनादरूप, महानुभावरूप वाणीद्वारा आफ्नो उत्तर गर्नुभयो - [भन्नु-भयो] [सहजानन्द ज्ञानले युक्त ~~महाबल~~ गुह्येन्द्र, सम्पूर्ण - विकल्पलाई नष्ट गर्ने हुनाले नै महाबलहरूलाई]

साधु वज्रधर श्रीमन् साधु ते वज्रपाणये ।
यस्त्वं जगद्धितार्थाय महाकरुणयान्वितः ॥ ४ ॥

जगत्‌को कल्याण गर्ने हे वज्रधर! अति राम्रो भन्नु भयो, हे श्रीमन्, तपाईंको कल्याण होस्। किनकि ~~महाकरुणाले~~ जगत्‌को कल्याणका लागि महा~~कल्याण~~करुणाले युक्त हुनु भएको छ ॥
॥४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

महार्थां नाम सङ्गीतिं पवित्रामघनाशिनीम् ।
मञ्जुश्रीज्ञानकायस्य मत्तः श्रोतुं समुत्सहे ॥५॥

महान् अर्थ युक्त, निर्विकल्प सहजावस्थाको प्राप्तिद्वारा संग्रह गरिएको यो नामसंगीतिमय छ, सम्पूर्ण प्रकाशमान हुनाले पवित्र, लौकिक अज्ञानताले रहित भएकाले पापनाशगर्ने, नामसंगीतिलाई म ज्ञानकायबाट सुन्न उद्यत छौं यो अति राम्रो कुरा हो ।५॥

तत्साधु देशयामेषः अहं ते गुह्यकाधिपः ।
शृणु त्वमेकाग्रमनास्तत्साधु भगवन्निति ॥६॥

त्यसो भए, हे गुह्येन्द्र! यो नामसंगीतिको राम्री उपदेश गर्दछु त्यसैले एकाग्र भएर अर्थात् निर्विकल्प अवस्थामा स्थित भएर (आ)भगवान सुन ॥६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

षट्कुलावलोकनम् (८)

अथ शाक्यमुनिर्भगवान् सकलं मन्त्रकुलं महत् ।
मन्त्रविद्याख्यकुलं व्यवलोक्य कुलत्रयम् ॥ १॥

शाक्यमुनि भगवान् तथागतद्वारा महती प्रतिवचन = उत्तर दिइसके पछि - [गाथा उपदेश गरियो] मन्त्रमहायानको उपदेश, जुन ~~अर्थात्~~ षट्चक्रमा वज्रसत्त्वाधिष्ठानात्मक छ, साथै अतिशयपूर्ण छ, जुन कायवाक्चित्तस्वरूप र स्वसंवेद्य पनि छ। जुनचाहिँ जुन मन्त्रविद्या शुक्लपक्षको पालनगर्ने अक्षोभ्य हो, त्यसैले निःस्पृह आनन्द मन्त्रविद्याख्य भनिएको हो। त्यसलाई मन्त्रविद्यालाई पालन गर्ने हुनाले नै मन्त्रविद्याख्य, अर्थात् कायवाक्चित्तलाई हेर्दै, हेर्दै अर्थात् स्वयं अनुभव गर्दै, त्यसैले तान्त्रिक क्रमानुसार वज्रसत्त्व स्वभाव देखेका छन् हो ॥ १॥

लोकालोकोत्तरकुलं लोकालोककुलं महत् ।
महामुद्राकुलं चाग्र्यं महोष्णीषकुलं महत् ॥ २॥

कायवाक्चित्त, हृदय-चक्र, त्यसमा महामुद्रायुक्त भएको हो अभिप्राय जुन ~~महामुद्रा~~ सहजलोकातिशयस्वरूप छ। लोकालोककुलं संसारको प्रभास्वर प्रकाश त्यसको स्थान कण्ठमा अवस्थित छ। महामुद्राकुलं चाग्र्यम् = महामुद्रा कुल अर्थात् अमोघसिद्धि नै हो। महोष्णीषकुल - अर्थात् वज्रसत्त्वलाई पनि हेर्दै भगवान्ले गाथा उपदेश गर्नु भयो ॥२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

६ –

मायाजालाभिसम्बोधिः

इमां षण्मन्त्रराजानं संयुक्तामद्वयोदयाम्।
अनुत्पादधर्मिणीं गाथां भाषते स्म जिनाधिपतेः ॥१॥

यी छवटा वज्रतीक्ष्ण आदि अद्वयः शून्यता कारणबाट अभिन्न प्रज्ञा-उपायद्वय समापत्ति बाट उत्पन्न महासुख-रूप मन्त्र यहाँ ~~उल्लिखित गरी~~ उद्धार गरिएको छ। जुन मन्त्र अनुत्पन्न छ। जुन अद्वय मध्यममार्ग छ त्यो गुरुद्वारा प्रतिपादित हुन सक्तैन, आफूद्वारा नै अनुभूत गर्न सकिन्छ। ~~स्व~~ स्वयम्भू ज्ञानलाई नै अचिन्त्य ज्ञान भनिन्छ। यहाँ दुईवटा गाथा भगवान्ले प्रतिपादन गर्नु भएको छ ॥१॥

~~अ आ~~ अ आ इ ई उ ऊ ए ऐ ओ औ अं अः हृदि स्थितो।
ज्ञानमूर्तिरहं बुद्धो बुद्धानां त्र्यध्ववर्तिनाम् ॥२॥
ॐ वज्रतीक्ष्ण दुःखच्छेद प्रज्ञाज्ञानमूर्तये।
ज्ञानकाय वागीश्वर अरपचनाय ते नमः ॥३॥

अकार आदि १२ वटा स्वरहरू लिखित गरिएका छन्। यी सबै नै हृदयप्रदेशमा अवस्थित छन्। पीठ-उपपीठ आदि द्वादशभूमी बोधिचित्तका सूचक महासुखका ती अक्षरहरू। १२ वटा अक्षरद्वारा १२ वटा भूमिहरूको पनि संकेत गरिएको छ। हृदयप्रदेशमा विद्यमान १२ ~~~~ वर्णरूप ज्ञानमूर्ति ~~बुद्ध~~ बोधिचित्त-हरूको, ~~~~ तीन मार्गमा अवस्थित बुद्धहरूको पनि बुद्ध हुँ ॥२॥

ओं = वज्र-काय-वाक्-चित्त हरूको एकीकरण नै ओं हो। त्यही नै सहज-ज्ञान हो। त्यसद्वारा सम्पूर्ण विकल्प वायुहरूको संहार गरिने हुनाले त्यो तीक्ष्ण हो। त्यही नै दुःखको नाशक प्रज्ञा ज्ञानमूर्ति हो। यहाँ दुःखच्छेद = नैरात्म्य वैरोचन हो, प्रज्ञा ज्ञानमूर्ति अमिताभ हो। ज्ञानकाय रत्नसंभव हो। वागीश्वर अमोघसिद्धि हो। अरपचन = प्रज्ञा र उपाय द्वारा ~~~~ प्रभावित भएको वज्रसत्व हो। त्यसको साक्षात् दर्शन द्वारा नमस्कार छ ॥३॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वज्रधातुमहामण्डल

तद्यथा भगवान् बुद्धः सम्बुद्धोऽकारसंभवः ।
~~[illegible]~~ अकारः सर्ववर्णाग्र्यो महार्थः परमाक्षरः ॥ १॥

महामुद्रा अद्वैतत्वमा हो, त्यही नै भगवान् हो। सहजज्ञान नै बुद्ध हो। नित्य प्रबुद्ध वज्र नै सम्बुद्ध हो। अकार प्रज्ञापारमिता हो। त्यसबाट उत्पन्न प्रज्ञोपायत्वमा सहजकाय हो। त्यही नै अकार सबै वर्णहरूको मूल हो। किनकि त्यही अनाहत नाद हो। सम्पूर्ण बुद्धका गुणको प्रकाशक हुनाले महार्थ हो। उत्पाद निरोधरहित हुनाले परमाक्षर हो।

महाप्राणो ह्यनुत्पादो वागुदाहारवर्जितः ।
सर्वाभिलापहेत्वग्र्यः सर्ववाक् सुप्रभास्वरः ॥ २॥

त्यही नै (अकार=बुद्ध) दुवै नासिकाबाट सञ्चालित नहुने हुनाले महाप्राण हो। त्यसैले निर्विकल्पनिरालम्बनात्मक अनुत्पाद हो। त्यसैले ~~त्यसतो [illegible] रहित हुनुपर्थ्यो~~ त्यो शब्दरहित तत्त्व हो। सबै स्वर एवं व्यञ्जनहरूको अग्रस्थानीय भएकोहुनाले पारमार्थिक हुँदा ~~[illegible]~~ करणबाट अभिन्न हो। सबै वाणीहरूको प्रकाशक भएकोहुनाले परम अक्षर अकार- ~~संभव~~ स्वभावयुक्त भएको हो ॥ २॥

महामहो महारागः सर्वसत्त्वरतिङ्करः ।
महामहो महाद्वेषः सर्वक्लेशमहारिपुः ॥ ३॥

अलौकिक उत्सव, परमसुखात्मक वज्रसत्व नै महामह महाराग हो। त्यसैले उ सबै ~~प्राणी~~ प्राणीहरूको लागि आनन्ददायक छ। सबै प्रकारको श्वासप्रश्वासरहित अचल महाद्वेष - अक्षोभ्य, स्वभावयुक्त सर्वक्लेशमहारिपु भगवान् तथागत हुनुहुन्छ।

महामहो महामोहो मूढधीमोहसूदनः ।
महामहो महाक्रोधो महाक्रोधरिपुर्महान् ॥ ४॥

द्वन्द्व ~~[illegible]~~ मोहरूपबाट माथि उठेकोले नै महामह महामोह -

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अनिरुद्धको हो। निर्विकल्पक सहजज्ञानयुक्त, परम ब्रह्म-चर्ययुक्त, सबै विकल्पनाशक महाक्रोध। त्यसैले कायवाक्चित्त प्रवृत्तिलाई एकात्मभावले परिवर्तन गर्ने हुनाले नै महाक्रोधादिप्रभु महान् अनिरुद्धको हो ॥४॥

महामदो महालोभः सर्वलोभनिषूदनः।
महाकामो महासौख्यो महामोदो महारतिः ॥५॥

तृष्णालोभको अतिक्रमण गरिसकेको, बाह्याचार प्रवृत्तिलाई छोडिसकेको, कायको आनन्दले निमग्न भएको, वचनको आनन्द पनि पाइसकेको, ज्ञानानन्दमा निमग्न देखागिन् हुनुहुन्छ ॥५॥

महारूपो महाकायो महावर्णो महावपुः।
महानामा महोदारो महाविपुलमण्डलः ॥६॥

मणिपूरमा (नाभिचक्र) प्रवासङ्कल्प भएका, संयोगकायमुक्त, अपूर्वाक आनन्द भएको नाम-अलौकिक वर्ण भएको, उदारताले गर्दा पात्रलाई अतिक्रमण गरेको, प्रवको विपुल प्रवर्तनलाई प्रयोग गर्ने बोधिप्राप्त महोदारस्वरूप, देखागिन हुनुहुन्छ ॥६॥

महाप्रज्ञायुधधरो महाक्लेशाङ्कुशोऽग्रणीः।
महायशा महाकीर्तिर्महाज्योतिर्महाद्युतिः ॥७॥

महाप्रज्ञारूप तरवारलाई हृदयदेशमा धारण गर्ने, धर्मधातुरूप महाप्रज्ञाद्वारा क्लेशहरूमा अग्रणी, प्राकृतरागद्वेष आदिको निर्मूलपार्नेमा अग्रणी ठूलो यश भएका, अनाहतनादबाट सहजआनन्द प्राप्त गर्नाले ठूलो यश भएका, अनाहतनादबाट सहजआनन्द उपलब्ध गराउने, सबै धर्म ~~सबैको मन~~ सबैलाई आनन्द उपलब्ध गराउने हृदयको निर्मल प्रकृतिज्योतिस्वरूप द्युति उत्पन्न गराउने, निर्मल प्रकृतिज्योतिस्वरूप महाद्युति कहलाउनु हुन्छ।

महामायाधरो विद्वान् महामायार्थसाधकः।
महामायारतिरतो महामायेन्द्रजालिकः ॥८॥

शून्यमुद्रालाई तादात्म्यस्वरूपले धारण गर्ने, ~~अनुत्तर~~ त्यसैले विद्वान्, महामुद्राको धारणद्वारा जगत्को कल्याण सम्पादन गर्ने

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

महामुद्राद्वारा प्राप्त आनन्दमा रमाउने, अद्वय आनन्दमा सधैं रमाइरहने, यसरी विद्वरा आनन्दले युक्त रहनुभएको हुनुहुन्छ ॥८॥

महादानपतिः श्रेष्ठो महाशीलधरोऽग्रणीः ।
महाक्षान्तिधरो धीरो महावीर्यपराक्रमः ॥९॥

सम्पूर्ण बाह्य एवं आध्यात्मिक पदार्थको त्याग गर्नेहरूको अधिपति, त्यसैले श्रेष्ठ - अतिशय उत्तम, बाह्य स्त्री-संपर्क आदिबाट मुक्त - चित्त एकाग्रता लक्षण, बाह्यद्वारादि-क्षोभमा रहित, त्यसैले धीर, समग्र श्वास प्रश्वास आदि निरोध भएको हुनाले महावीर्य, रहने पराक्रम भएका रहनुभएको हुनुहुन्छ ॥९॥

महाध्यानसमाधिस्थो महाप्रज्ञाशरीरधृक् ।
महाबलो महोपायः प्रणिधिज्ञानसागरः ॥१०॥

महासुखमा चित्त एकाग्र भएका, रहने समाधिमा अवस्थित - अनाहत नाद युक्त बाह्यविक्षेपरहित अवस्थामा रमाउने, अभिन्न संसार ज्ञान बल-शरीर भएका, शून्यता-करुणा बलले युक्त भएका, करुणा रूप अद्वय नै महत् - रूप महान् उपायको आलम्बन गर्ने, अहंकाररहित ज्ञानको सागर भएका रहनुभएको हुनुहुन्छ ॥१०॥

महामैत्रीमयोऽमेयो महाकारुणिकोऽग्रधीः ।
महाप्रज्ञो महाधीमान् महोपायो महाकृतिः ॥११॥

लोकोत्तर प्रज्ञाद्वारा परमार्थलाई प्रकाशित गर्ने, त्यसैले कसैसंग तुलना गर्न नसकिने, नरक दुःखको नाश गर्नमा अग्रणी भूमिका निर्वाह गर्ने, सधैं स्वयं प्रज्ञामा रहने, महामुद्राको ज्ञानद्वारा सबै प्राणीको सबैको कल्याण सम्पादन गर्ने - प्रज्ञानन्दहरूमा हितको लागि कहिल्यै नथाक्ने, गति रागतिको प्रज्ञाद्वारा सबै लोकलाई व्याख्या गर्ने, दश प्रकारका प्रयोगहरूको बोध गर्ने भगवान् रहनुभएको हुनुहुन्छ ॥११॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

महाबुद्धिबलोपेतो महावेगो महाजवः ।
महर्द्धिको महेशाख्यो महाबलपराक्रमः ॥१२॥

सहजआनन्दमा स्थिर भएर ७२ हजार इडाय स्वास प्रश्वास-मार्गलाई नियन्त्रण गर्ने, सबै नाडीमा व्याप्त भएका, संवृति र विवृति क्रम द्वारा सबै अङ्गमा व्याप्त, लौकिक एवं अलौकिक पुण्यसंभार द्वारा धनी, त्यसैले ठूला मानिएका, परम आनन्दतत्वलाई पार गर्ने हुनाले ते पराक्रमयुक्त तथागत हुन्छन् ॥१२॥

महाभवाद्रिसंभेत्ता महावज्रधरो घनः ।
महाक्रूरो महारौद्रो महाभयभयङ्करः ॥१३॥

रागादि क्लेशरूपी ८० चुचुरा भएको भव=संसारको भेदन गर्ने, आलोक, आलोकाभास, आलोकोपलब्धि रूप अभ्यास स्वरूप वज्र धारण गर्ने, ठूलो रूपमा रहने, प्राण र अपान वायुको अतिक्रमण गर्ने, प्राण र इन्द्रियहरूमाथि विजय गर्ने, सबै विषयरति लैजाने प्राण र शाश्वतवाद र उच्छेदवाद यी दुई भयबाट मुक्त गर्ने हुनाले महाभयभयङ्कर तथागत हुन्छन् ॥१३॥

महाविद्योत्तमो नाथो महामन्त्रोत्तमो गुरुः ।
महायाननयारूढो महायाननयोत्तमः ॥१४॥

सधैं महामुद्रा धारण गर्ने, स्वामी, महाबुद्धज्ञानको अवस्थामा रहने, बुद्धमय ज्ञानको उपदेश गर्ने गुरु, महाबुद्ध ज्ञानमा सधैं आरूढ रहने, चतुर्थ उत्तमस्थानमा अवस्थित भई रहने तथागत हुन्छन् ॥१४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सुविशुद्धधर्मधातुज्ञानम्

महावैरोचनो बुद्धो महामौनी महामुनिः।
महामन्त्रनयोद्भूतो महामन्त्रनयात्मकः॥१॥

ज्ञान-मयकाय नै महावैरोचन हो, महाबुद्ध प्रबोध भएको हुनाले बुद्ध भनिएको हो। वाणीले ~~बुद्ध~~ वर्णन गर्न नसक्ने बुद्धरूप वाक्चित्त-मौनको योग भएको, मनन गर्ने हुनाले महामुनि भनिएको हो। महाबुद्धज्ञान नै मन्त्र हो, त्यसबाट समुद्भूत प्राणीले युक्त, अतएव महामन्त्रनीतियुक्त तथागत हुन्छन्।

दशपारमिताप्राप्तो दशपारमिताश्रयः।
दशपारमिताशुद्धिर्दशपारमितानयः॥२॥

दशपारमिताहरू दान, शील, क्षान्ति, वीर्य, ध्यान, प्रज्ञा, उपाय, बल, ज्ञान, यी दशपारमिताको साक्षात्कर्ता, तिनको नै आश्रय प्रतिष्ठितः, यी दशपारमिताको आभास आलोक भावद्वारा त्यहीं लोपात्म-गर्ने बोधिसत्त्व, आभास आलोक भावद्वारा त्यहीं लोपात्म-गर्ने बोधिसत्त्व, त्यसैले दशपारमितामार्गभेद-रूपले विशुद्धभावमा रहने, त्यसैले दशपारमितामार्गभेद-रूपले विशुद्धभावमा रहने नेता पनि तथागत हुन्छन्॥२॥

दशभूमीश्वरो नाथो दशभूमिप्रतिष्ठितः।
दशज्ञानविशुद्धात्मा दशज्ञानविशुद्धधृक्॥३॥

प्रमुदितादि दशभूमिआदिको ईश्वर, समाधिको अनुगमन गर्नाले नाथ भएको, दशभूमिमा प्रतिष्ठित, धर्मादि दशज्ञानको विशुद्धताको निमित्त, विषयविषयीरूप दशज्ञानको विशुद्धताको नेता एवं धारणकर्ता भगवान् तथागत हुन्छन्॥३॥

दशाकारो दशार्थार्थो मुनीन्द्रो दशबलो विभुः।
अशेषविश्वार्थकरो दशाकारवशी महान्॥४॥

~~दश~~ प्राण-वाम दक्षिणादि दशमण्डलको निरोधद्वारा दशाकाररूप, त्यसैले प्राणसमानादि दशवायुको धारणगर्नाले दशार्थार्थरूप, त्यसैले दशमुनीन्द्र पनि भनिन्छ। पूर्वमा दश अवस्थामा नै बल भएको दशबल, तीनलोकव्यापी भएकोले विभु, एक-एक-धातु आयतनादिको प्रकाशन गर्नाले अशेषविश्वार्थकर, पूर्वमा दशवायुहरूको निरोध लक्षणयुक्त समाधिमा अवस्थित हुने,

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(यहाँले ने वहीं नामिषणको हो। सद्भावरूपले तीनैलोकलाई प्रकाशित गर्नाले महान् संज्ञा भएका ~~@~~ तथागत बुद्ध हुनुहुन्छ।

अनाविर्निष्प्रपञ्चात्मा शुद्धात्मा तथतात्मकः।
भूतवादी यथावादी तथाकारी अनन्यवाक् ॥५॥

आदिकल्पित, सर्वविध अप्रत्यक्षरूपविवर्जित, निराकारभावभएको, महारागरूप ~~@~~ आगोले स्कन्ध-धातु-आयतनको आवरणलाई डढाएको, महाशुद्धरूप बिन्दुमा विहार गर्ने, अविपरीत पुरुषको वाणी एवं प्रकाशक, जस्तो वचन दिन्छौ तै कर्ता, आफ्नो अनुभवको मात्र व्याख्याता तथागत बुद्ध हुनुहुन्छ ॥५॥

अद्वयोऽद्वयवादी च भूतकोटिव्यवस्थितः।
नैरात्म्यसिंह ~~@~~निर्नादी कुतीर्थ्यमृगभीकरः ॥६॥

पुरुषद्वयरूप अद्वय, त्यसलाई प्रकाशन गर्ने अद्वयवादी, ~~@~~ वास्तविक ज्ञानको शिखरमा अवस्थित, सबै धर्मदलको नैरात्म्यबोध यही नै सिंह, अनाहतनादमा उल्लेखित, अतत्त्वज्ञानरूप आत्मादितत्त्वलाई मान्ने कुतीर्थ्यरूप मृग दललाई सिंहनिनादले डराउने, शून्यतारूप निनादने सिंहनिनाद गर्नेहुनुपर्दछ ~~त्यस्ता~~ यस्तो तथागत- बुद्ध हुनुहुन्छ ॥६॥

सर्वत्रगोऽमोघगतिस्तथागतमनोजवः।
जिनो जितारिर्विजयी चक्रवर्ती महाबलः ॥७॥

सबै स्कन्ध-धातु-आयतनादिमा व्यापकरूपले रहने, त्यसैले अव्याहतगति भएको, तथागतरूप, त्रैधातुकमा मनजस्तो तीव्र वेगले ~~...~~ जानसक्ने, रागलाई जित्ने, अविद्यादि द्वादशप्रतीत्यसमुत्पाद निरोध गर्ने हुनाले जितारिः। सबै विकल्पात्मक वायुको विजय गर्ने, षट्चक्रमा रहनसक्ने हुनाले चक्रवर्ती तथा चतुरङ्ग षडङ्ग बलको विजय- गर्नाले महाबल तथागत बुद्ध हुनुहुन्छ ॥७॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

गणमुख्यो गणाचार्यो गणेशो गणपतिर्वशी ।
महाज्ञानो धौरेयोऽनन्तनेत्रो महानयः ॥ ८॥

७२ हजार नाडीगणमा व्याप्त स्वामीका रूपमा मुख्य
भएका, प्रमाणहरूको आचार्य = पथप्रदर्शक, पञ्च-
तत्त्वादि पदार्थको सहजरूपमा परिवर्तन गर्नाले गणेश-
स्वरूप, मायोपम पदार्थहरूको स्वामी बोधिचित्त-
स्वरूप र ध्यानमा पनि सबै रूपको प्रकाश गर्ने,
प्रभावशाली, ~~प्रभा~~ प्राणादिवायुहरूको महाप्रभावमा परिवर्तन
गर्ने, हुनाले धुरन्धर, अरु कसैले प्रयोग गर्न नसक्ने,
मिलनबन स्वरूपात्मक तथागत हुनुहुन्छ ॥८॥

वागीशो वाक्पतिर्वाग्मी वाचस्पतिरनन्तगीः ।
सत्यवाक् सत्यवादी च वदुः सत्योपदेशः ॥ ९॥

वरदान आदि दिन सक्ने वाणीले युक्त भएका, अनाहतनाद-
रूपवाणीले युक्त भएका, धर्मनैरात्म्य प्रकाश भएकाले वाग्मी,
सर्वव्यापक, अनन्तवाणी भएका धर्मचक्रप्रवर्तक
स्वसंवेद्य ज्ञानप्रकाशक, सद्ज्ञान द्वारा उपदेशक तथागत
हुनुहुन्छ ॥९॥

अवैवर्तिको ह्यनागामी वशी प्रत्येकनायकः ।
नानाधिष्ठानियातो महाश्रुतैककारणः ॥ १० ॥

अचलाभूमिमा अवस्थित, असंसारी, सबै नाडीहरूमा प्रकाशित,
महासुखप्राप्ति द्वारा प्रत्येक नाडीको नायक, समस्तविकल्प क्लेशलाई
समाप्त पारेर पूर्णरूपमा अवस्थित, धर्ममहाश्रुतको पनि कारणस्वरूप,
आधार तथागत हुनुहुन्छ।

अर्हन् क्षीणास्रवो भिक्षुर्वीतरागो जितेन्द्रियः ।
क्षेमप्राप्तोऽभयप्राप्तः शीतीभूतो ह्यनाविलः ॥ ११ ॥

सम्यक् समाधि द्वारा समस्तविकल्प क्लेशरूपशत्रुलाई जितेको,
अविद्याको नाश द्वारा समस्त आस्रवहरू क्षीण भई सकेको हुनाले
भिक्षुस्वरूप, प्राकृतिक रागको नाशले वीतराग भएका, समस्त इन्द्रिय
माथि विजय गरेका, आश्चर्यजनक भाव प्राप्त गरेका, च्युतन
हेतु प्रज्ञाप्तिद्वारा अभयपद प्राप्त गरेका, रागनाशद्वारा शीतल भएका, रागविराग-
रहित भएका शान्तकाय तथागत हुनुहुन्छ ॥११॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विद्याचरणसम्पन्नः सुगतो लोकविद्वरः ।
निर्ममो निरहङ्कारः सत्यद्वयनयस्थितः ॥१२॥

महाप्रज्ञा ज्ञानद्वारा चतुर्थाभिषेक ग्रहण गरेका प्रज्ञावृत्ति सहित अवस्थामा प्रयोगका हुनाले सुगत, स्कन्ध धातु आयतनादि लोकलाई जानेका, परमानन्दप्राप्तिद्वारा महासुखरूप गणका, आत्मीयादि ममतारहित हुनाले निर्मम, अहङ्काररहित, संवृति र परमार्थ ~~मार्ग~~ मार्ग सत्यका वेत्ता भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१२॥

संसारपारकोटिस्थः कृतकृत्यः स्थलीस्थितः ।
कैवल्यज्ञाननिष्ठ्यूतः प्रज्ञाशस्त्रो ~~विदा~~ विदारणः ॥१३॥

संसारको पारि आनन्दपारगरेर सहजानन्दभूमिमा अवस्थित, चतुर्थाभिषेक लिई-सकेका, निर्वाण ~~स्व~~रूपभूमिमा स्थित अर्थात् ज्ञानकाय, शुद्ध अद्वय-धर्मलक्षण ज्ञानमा स्थित अर्थात् धर्मकाय, ~~यहीं~~ यहाँ बाट पनि पर अक्षरभूमिमा स्थित, विश्वविनाशदर्शिरूप शस्त्रद्वारा समग्र क्लेशलाई नष्ट गर्ने, त्यसैले हेय उपादेय विकल्पजाललाई तोडेर अवस्थित भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१३॥

सद्धर्मो धर्मराड् भास्वान् लोकालोककरः वरः ।
धर्मेश्वरो धर्मराजः श्रेयो मार्गोपदेशकः ॥१४॥

सद्गुरूपदेशद्वारा प्राप्त हुने एवं 'एवं' काररूप ~~युगल~~ युगलक्षणभूमा हुनाले ती सद्धर्मस्वरूप ~~भर्~~ भएका, धर्मधातुमा अवस्थित, प्रकाशनशील, शुद्धरूप ज्योतिद्वारा ~~प्रका~~ लोकालोकलाई प्रकाशन गर्ने, साथै अतिशय उत्कृष्ट ज्योतिस्वरूप, महासुखको वर्षाद्वारा लोक-रञ्जन गर्ने, स्वाधिष्ठानमार्गको उपदेशक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ।

सिद्धार्थः सिद्धसङ्कल्पः सर्वसङ्कल्पवर्जितः ।
निर्विकल्पोऽक्षयो धातुर्धर्मधातुः परोऽव्ययः ॥१५॥

सर्व धर्म (पदार्थ) हरूलाई ज्ञान~~~~मा परिणत गर्ने, त्यही परमार्थरूप हो, निरन्तर ग्राह्यग्राहकवेत्ता, त्यसैले सर्वसङ्कल्परहित अवस्थामा स्थित, निर्विकल्पचित्तद्वारा सर्वकर्म गर्ने, क्षयरहित, सबै पदार्थको प्रकृति-रूप, कायत्रयसत्वं महासुखरूप, च्युत नहुने, स्वयम्भू स्वरूप भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पुण्यवान् पुण्यसंभारो ज्ञानं ज्ञानाकरं महत्।
ज्ञानवान् सदसज्ज्ञानी ~~संभार~~ संभारद्वयसंभृतः ॥१६॥

महाकरुणारूप पुण्यले युक्त, त्यसै पुण्यसमूहले व्याप्त - पुण्यज्ञानवान्, ज्ञानसंभारयुक्त, त्यसैले ज्ञानको खानी, सोह्र कलायुक्त निरपेक्ष निर्विकल्प ज्ञानमा स्थित, सर्वज्ञभवारयुक्त, दुई संभारले युक्त भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१६॥

शाश्वतो विश्वराड् योगी ध्यानं ध्येयो धियां पतिः।
प्रत्यात्मवेद्यो ह्यचलः परमाद्यस्त्रिकायधृक् ॥१७॥

समग्र लोकप्रकाशमा व्याप्त प्रकाशरूप शाश्वत, ८२ हजार नाडीले विश्व हो त्यही पुरुषरूपमा रहने हुनाले विश्वराट्, कायवाक् चित्तलाई एकाग्र गर्ने, ध्यानानन्दमा अवस्थित, सहप्रज्ञामा अवस्थित, सर्व तथागतज्ञानकायरूप, आफैंमा आनन्दको अनुभव गर्ने, विकल्पवायुरहित, वज्रसत्त्वरूप, त्रिकायलाई धारण गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१७॥

पञ्चकायात्मको बुद्धः पञ्चज्ञानात्मको विभुः।
पञ्चबुद्धात्ममुकुटः पञ्चचक्षुरसङ्गधृक् ॥१८॥

जाग्रत्-स्वप्न-सुषुप्त-तुरीय-तुरीयातीत अवस्थायुक्त, आफैंमा बुद्धरूप बुद्ध, पञ्चकुलात्मक ज्ञानले युक्त, व्यापक, निरावरण- पञ्चकायप्रकाशक हुनाले पञ्चबुद्धात्ममुकुटरूप, प्रत्यालीढ- ध्यान गणनायकस्थल अनुभूतिको प्रकाशनद्वार पञ्चचक्षुरूप, समाधिमा लीन रहने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१८॥

जनकः सर्वबुद्धानां बुद्धपुत्रः परो वरः।
प्रज्ञाभवोद्भवो योनिर्धर्मयोनिर्भवान्तकृत् ॥१९॥

महापुरुषरूप ८४ हजार चित्तक्षणहरूको जनक, प्रभास्वरचित्त- युक्त हुनाले बुद्ध, त्यसै ज्ञानमा आसक्त बुद्धपुत्र, तीन आनन्दलाई पार गरेका, आफ्नो अनुभवमा रत, विश्वबिम्बको उत्पत्तिस्थान, संभोगकायरूप, ज्ञानकायरूप, संसारको अन्त गर्ने सहजानन्दमा स्थित भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

घनैकसारो वज्रात्मा सद्योजातो जगत्पतिः ।
गगनोद्भवः स्वयम्भूः प्रज्ञाज्ञानानलो महान् ॥२०॥

घनैकसारो = निबिड, अद्वितीय, सद्वस्तुमा अवस्थित, ज्ञानकायरूप, श्रद्धाशील आदिसाधकको हृदयमा तुरुन्तै आविर्भूत हुने हुनाले सद्योजात, सर्व संसारको मातापिताको स्थानमा अवस्थित, मेघरहित = क्लेशहीन गगनबाट उत्पन्न = आकाशीय, सबै विकल्परहित चित्तयुक्त, ज्ञानज्वालायुक्त = वैरोचन र सर्वव्यापक तथागत हुनुहुन्छ ॥२०॥

वैरोचनो महादीप्तिर्ज्ञानज्योतिर्विरोचनः ।
जगत्प्रदीपो ज्ञानोल्को महातेजाः प्रभास्वरः ॥२१॥

प्रकृति प्रभास्वर ज्ञानको वैरोचन हो, ठूलो प्रकाशयुक्त, ज्ञानको दीपजस्तो जगत्लाई प्रकाश गर्ने, ज्ञानको ज्योतिमय भएका, अतिशय तेजस्वी रश्मीले उज्ज्वल भएका, भगवान् तथागत हुनुहुन्छ प्रभास्वर प्रकाशमय ॥२१॥

विद्याराजोऽग्रमन्त्रेशो मन्त्रराजो महार्थकृत् ।
महोष्णीषोऽद्भुतोष्णीषो विश्वदर्शी वियत्पतिः ॥२२॥

महामुद्राको स्वामी, महाबुद्धिमा प्रधान, ~~हुनाले~~ पारमार्थिक मन्त्रको राजा, महाबुद्धिरूपले तीनै लोकमा प्रकाशित हुने, ज्ञानबिन्दुबाट उत्पन्न ~~उष्णी~~ उष्णीषस्थानस्थ ज्ञानरूप, सम्बोधिलाई देखाउन सक्ने, शून्यताको स्वामी भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥२२॥

सर्वबुद्धात्मभावाग्र्यो जगदानन्दलोचनः ।
विश्वरूपी विधाता च पूज्यो मान्यो महर्षिभिः ॥२३॥

सबै बुद्धहरूको स्वसंवेद्य बुद्ध ज्ञानात्मक श्रेष्ठ ज्ञानकाय, आनन्दरूपले समग्र जगत्लाई हेर्ने, स्थावर एवं चलपदार्थलाई अनेकरूपले हेर्ने, समग्र-मन्त्रमुद्राको जन्मदाता, सद्भावरूपमा स्थित हुनाले पूज्य, मित्र-मुद्रादिको सेवन गर्ने हुनाले मान्य, परम ज्ञानको वेत्ता भएकाले महर्षि स्वरूप भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥२२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कुलत्रयधरो मन्त्री महासमयमन्त्रधृक् ।
रत्नत्रयधरः श्रेष्ठस्त्रियानोत्तमदेशकः ॥२४॥

काय वाक् चित्तलाई धारण गर्ने, लोकोत्तरज्ञानलाई धारण गर्ने हुनाले मन्त्री, संबोधि समाधिलाई धारण गर्ने, धर्मकाय, संभोगकाय, निर्माणकायलाई धारण गर्ने, आदिअन्तरहित, चतुर्विज्ञान-रूको प्रकाशक भगवान् रत्नत्रय हुनुहुन्छ ॥२४॥

अमोघपाशो विजयी वज्रपाशो महाग्रहः ।
वज्राङ्कुशो महापाशः — ॥२५/३

इतिशुद्धधर्मधातुज्ञानगाथा पादोनपञ्चविंशतिः॥

अवश्य षड्योगा ~~[struck]~~ पाशले युक्त भएका, वायुचित्तादिलाई विजयी, महान् बोधिचित्तको चित्तरूपवज्रपाशले युक्त भएका, बोधिचित्त-अवस्थामा रहँदा, सबै समाधिलाई आकृष्ट गर्ने, त्वरा एक-ध्या-आदि-आसनलाई बाँध्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ २५/३ ॥

इति शुद्धधर्मधातु ज्ञान गाथा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आदर्शज्ञानम् (२९)

वज्रभैरवमीकरः ॥२५॥

एवं महासुखरूप सहजानन्दावस्थामा भएको हुनाले नै समतादृष्टि-गत विकल्पहरूलाई भजनीत गर्दै निर्विकल्प अवस्थामा स्थित भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥२५॥

क्रोधराट् षण्मुखो भीमः षण्नेत्रः षड्भुजो बली।
दंष्ट्राकरालः कङ्कालो हलाहलः शताननः ॥१॥

महासुखस्वभाव भएकाले, प्रत्यक्षादि षड्मुखयुक्त, सर्व दुःखको नाश गर्ने हुनाले भीम, षड् अभिज्ञादि स्वभाव युक्त षण्नेत्र, षड्विषयलाई सुखरूपले भोग्ने षड्भुज, स्कन्धादिको वेग गर्न समर्थ हुनाले बली, चण्डालीको उत्पादक ~~हुनाले~~ सुखको आकलन गर्ने हुनाले कङ्काल, आकाशस्वरूप ज्ञानले सुख-स्वरूप भएको भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१॥

यमान्तको विघ्नराजो वज्रवेगो भयङ्करः।
विघुष्टवज्रो हृद्वज्रो मायावज्रो महोदरः ॥२॥

मृत्युको दहनकर्ता, कामको अन्तक, सम्यक्ज्ञानको वेगरूप, नादबिन्दुलाई एक गरेर समस्तविकल्पलाई समाप्त गर्ने, महाशब्दद्वारा आवेशवज्रयुक्त, त्यहीँ नै सहजकाय हृदयवज्रहो, मायादिपदार्थद्वारा आवेश करन भएका, समग्रभावहरूलाई आत्मसात गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥२॥

कुलिशेशो वज्रयोनिर्वज्रमण्डो नभोपमः।
अचलैकजटाटोपो गजचर्मपटार्द्रधृक् ॥३॥

ओडियान (जालन्धरको बीचमा महासुखरूपले रहने हुनाले हृदिस्वरूप, कायवाक्चित्तहरूको उत्पत्तिस्थान एवं ~~अभेद्य~~ अभेद्य शान्तिस्वरूप, हठरूप, प्राणलाई अनिश्चल हुने, समाधिस्वभावमा रहने, दिव्य मुद्राधारण गर्ने आनन्दमय हर्षित गजचर्मजस्तो अवस्थामा स्थित भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥३॥

हाहाकारो महाघोरो हीहीकारो भयानकः।
अट्टहासो महाहासो वज्रहासो महारवः ॥४॥

महासुखमय परिहै त्यो आनन्दको क्षणमा 'हाहा' यस्तो ध्वनि प्रकट गर्ने, त्यो शब्द अति तीव्र भएका, 'हीही' यस्तो शब्द प्रकट गर्ने आनन्दको क्षणमा, पराक्रमी, महामुद्राप्रयोगद्वारा स्थूल हाँस्ने, ज्ञानद्वारा हाँस्ने, नाद्यसुखद्वारा हाँस्ने, तीनै लोकमा सुखको हाँसो हाँस्ने तथागत हुनुहुन्छ ॥४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वज्रसत्त्वो महासत्त्वो वज्रराजो महासुखः।
वज्रचण्डो महामोदो वज्रहुँकारहुँकृतिः ॥५॥

अनेकबोधिचित्त भएका, अविच्छिन्न ज्ञानबिन्दुमा स्थित भएका, वज्रचित्त महासुखमा रहेका, त्यसैले महासुखी, निर्वाणगतिको वेगमा रहने, अन्तमा आनन्दित हुने ओडियान-जालन्धर-पुल्लीरमलय-मरु ~~आदि~~ सबैद्वारा सधैं हुँकार गरिरहने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥५॥

वज्रबाणायुधधरो वज्रखड्गो निकृन्तनः।
विश्ववज्रधरो वज्री एकवज्री रणञ्जहः ॥६॥

दुई नासिकाको श्वासद्वारा समाधिस्थ रहने, अद्वयज्ञानरूपी खड्ग लिने, वासनाहरूलाई काट्ने, अक्षोभ्यादि पञ्च तथागत-स्वभाव र लोचनादि पञ्चदेवी स्वभावलाई सम्पुट द्वारा सम्भोगरत निश्चल गर्नाले विश्ववज्रधर भनिएको हो, अनेकज्ञानको धारक, अद्वयज्ञानयुक्त भएका एकवज्री, कामसुखादि विकल्परूपको ~~नाश~~ हनन गर्नाले रणञ्जह भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥६॥

वज्रज्वालाकरालाक्षो वज्रज्वाला शिरोरुहः।
वज्रावेशो महावेशः शताक्षो वज्रलोचनः ॥७॥

ज्ञानज्वालाको ज्वलनद्वारा सुखपूर्वक हेर्न सक्ने, वज्रज्वाला-जस्तो अनेकरूपमा शिरमा रहने, वज्रको आवेश भएका, महान् सुखमा निमग्न, अनुभवज्ञानले ~~सय~~ शय आँखाहरूले हेर्ने, विश्वको अव्याहत दर्शन गर्ने तथागत हुनुहुन्छ ॥७॥

वज्ररोमाङ्कुरतनुर्वज्ररोमैकविग्रहः।
वज्रकोटिरवारम्भो वज्रसारघनच्छविः ॥८॥

साढे तीनकरोड रोमछिद्र हुँदै बग्ने नाडीहरूको अङ्कुरको ज्ञानसाथ भोग ~~गर्ने~~ गर्ने, अनेकज्ञानरूप रोमकै एकमात्र शरीर भएका, रातो सेतो नदेखिने आनन्दका बिन्दुहरूको आरम्भ गर्ने ज्ञानकाय स्वरूप, निर्विकार-निरन्तर वज्रजस्ता नाडी भएका भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

वज्रमालाधरः श्रीमान् वज्राभरणभूषितः।
हाहा हहासो निर्घोषो वज्रघोषः षडक्षरः॥ ९॥

सहजबिन्दु मालाको धारण गर्ने, अद्वैतज्ञानी, परमाक्षरदिक्रधारण-गर्ने, दिव्य स्त्रीहरूको भोग गर्नाले आनन्दातिरेकद्वारा निस्केका शब्दको घोष गर्ने, महाप्रणवनादमा व्याप्त – वज्रघोष, षट्चक्रमा अक्षरप्रणवको ज्ञान गर्ने भगवान् तथागत हुनु हुन्छ॥ ९॥

मञ्जुघोषो महानादस्त्रैलोक्यैकरवो महान्।
आकाशधातुपर्यन्तघोषो घोषवतां वरः॥१०॥

राम्रो शब्द गर्ने मञ्जुश्री, नादरूपले शब्द आउने हुनाले महानाद-स्वरूप, शून्यताको तीनै लोकमा घोषणा गर्ने, सबै प्रकारका शून्य प्रकाश भएर नै महान् भएका रवो घोष आकाशधातु पर्यन्त गर्ने, निःस्वभावरूपले सबै धर्महरूको ज्ञान गर्नाले भगवान् (कुटस्थ) सहस्रारमा स्थित प्रणवबिन्दु स्वरूप नै हुनुहुन्छ ॥१०॥

३

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रत्यवेक्षणज्ञानम्

तथताभूतनैरात्म्यभूतकोटिरलक्षणः ।
शून्यतावादिवृषभो गम्भीरोदारगर्जनः ॥१॥

प्रसिद्ध छ संज्ञास्कन्धस्वरूप अमिताभद्वारा प्रत्यवेक्षणज्ञानस्तुति गरिएको हो — दायाँ बायाँ नासापुटद्वारा निस्कने वायुलाई रोकेर पृथ्वी आदिपदार्थको आत्मीयता र आत्मभावको निरोध गर्ने, त्यसैले शून्यमा रहने, करुणारसले पूर्ण रहने, शून्यतावादी, सबै द्वन्द्वलाई नष्ट गर्ने, शून्यतारूप करुणाको गर्जन गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१॥

धर्मशङ्खो महाशब्दो धर्मगण्डी महारणः ।
अप्रतिष्ठितनिर्वाणो दशदिग्धर्मदुन्दुभिः ॥२॥

शङ्खजस्तो निर्मल धर्मको उदय गर्ने, सिंहनादस्वरूप शब्दको प्रकट गर्ने, धर्मघोषस्वरूप भएकाले धर्मगण्डी भनिएका, धर्मको घोष गर्ने, अप्रतिष्ठितनिर्वाणमा रमण गर्ने, अनन्तानन्द धर्मपुलकोत्कल्याणको प्रकाशन गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥२॥

अरूपो रूपवानग्र्यो नानारूपो मनोमयः ।
सर्वरूपावभासश्रीरशेषप्रतिबिम्बधृक् ॥३॥

प्रकृतिस्वरूपनै रूप भएका, धर्मकाय रूपकायलाई एक गरेर स्वच्छस्वरूप भएका, सबै कामनालाई दमन गर्ने, सबै नाडीमा विभागनीले अनेकरूप भएका, एकैक्षणमा संकोचितरूपमा प्रवेश गर्ने, निःसङ्गरूपले सबै पदार्थहरूको स्वसंवेदन गर्ने, विश्वबिम्बको संभोगकायद्वारा प्रतिभासित गर्ने, धारण गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥३॥

अप्रमेयो महेशाख्यस्त्रैधातुकमहेश्वरः ।
समुच्छ्रितार्यमार्गस्थो धर्मकेतुर्महोदयः ॥४॥

सर्वप्रकारका विकल्परहित, अद्वयरूप ज्ञानसंसारमा रहने, धर्मसंभोग-निर्माणकाय एवं ज्ञानकायस्वरूप, अति उत्तम, विकल्परहित हुनाले आर्य, षट्चक्रकमलमा पुरुषरूपले रहने, सद्धर्मरूप पताकास्वरूप, अप्रमेय बुद्धबिम्ब अनन्तप्रतिभासरूपमा उदय हुने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

त्रैलोक्यैककुमाराङ्गः स्थविरो वृद्धः प्रजापतिः ।
द्वात्रिंशल्लक्षणधरः कान्तस्त्रैलोक्यसुन्दरः ॥५॥

तीनकाय र त्रिलोकसँग अभिन्न महाप्रभाव भएका त्यही नै निरालम्बित धर्मधातु हो त्यही नै ~~[illegible]~~ उत्पत्तिस्वरूप भएका, सबै सिद्धिमा ज्येष्ठ भएका, ब्रह्माले प्रकाश भएका, सबै प्राणीहरूको उत्पत्ति स्थान भएका, चन्द्रमाका तीस कलाहरू जस्तै आफ्नो बत्तीस कला धारण गर्ने, ~~[illegible]~~ सबैलाई सुन्दर देखाउने, अतिशय सुन्दर तथागत हुनुहुन्छ ॥५॥

लोकज्ञानगुणाचार्यो लोकाचार्यो विशारदः ।
नाथस्त्राता त्रिलोकाप्तः शरणं तायी निरुत्तरः ॥६॥

इन्द्रियहरूको निवारणात्मक ज्ञानको उपदेष्टा, चतुर्थाभिषेकदाता, निर्भय, अद्वयतत्त्ववेत्ता, सधैं अच्युत अवस्थामा रहने, शून्यतोपदेशक, पाँच कामोपभोगमा पनि दोषहीन, पाँच महाभूतको एकीकर्ता, प्रज्ञामय-ज्ञानयुक्त, तीनलोकका प्राणीहरूका शरणस्वरूप भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥६॥

गगनाभोगसम्भोगः सर्वज्ञज्ञानसागरः ।
अविद्याण्डकोशसंभेत्ता भवपञ्जरदारणः ॥७॥

अक्षयप्रभोक्ता, सबै प्रकार ज्ञानरत्नका, संसारवासनालाई नष्ट गर्ने, अथवा संसारवासना आदि अविद्याको वास्तविकस्वरूप देखाउने अथवा संसारवासना आदि अविद्याको नाशक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥७॥

शमिताशेषसंक्लेशः संसारार्णवपारगः ।
ज्ञानाभिषेकमुकुटः सम्यक्सम्बुद्धभूषणः ॥८॥

अज्ञानोपादानादि-अविद्यादि क्लेशहरूलाई प्रतीत्यसमुत्पादजन्य क्लेशनाशक, चतुर्थानन्दरूप अभिषेकद्वारा संसारसागरदेखि पार भएका, चतुर्थानन्दरूप अभिषेकद्वारा अज्ञान आदिको निवारण गर्ने, सम्यक्सम्बुद्धहरूलाई भूषित गर्ने चतुर्थ अभिषेकरूप किरीटले युक्त भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥८॥

त्रिदुःखदुःख(श)मनः अनन्तोऽनन्तस्त्रिमुक्तिगः (?) ।
सर्वावरणनिर्मुक्त आकाशसमतां गतः ॥९॥

कायवाक्चित्त~~[illegible]~~का दुःखलाई ~~[illegible]~~, प्रज्ञोपाय द्वारा शमन गर्ने, चतुर्थस्वरूप, युगनद्धवाही, रागद्वेष र मोहबाट मुक्त, सबै आवरणबाट पनि विमुक्त, आकाशमा व्यापक तथागत भगवान् हुनुहुन्छ ॥९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सर्वक्लेशमलातीतस्त्र्यध्वानध्वगतिं गतः ।
सर्वसत्त्वमहानागो गुणशेखरशेखरः ॥१०॥

सबै विश्वका विषयको दर्शन गर्ने सबै क्लेशहरूबाट मुक्त, भूतभविष्य-वर्तमान कालिक गतिरहित अवस्थामा पुगेका, अद्वय दर्शनद्वारा अनन्त-क्लेशमाथि विजय गर्ने, सबै बुद्धहरूको चूडामणि सम्यक्सम्बुद्धस्वरूप भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१०॥

सर्वोपाधिविनिर्मुक्तो व्योमवर्त्मनि सुस्थितः ।
महाचिन्तामणिधरः सर्वरत्नोत्तमो विभुः ॥११॥

सबै प्राणीहरूको शून्यादर्शन प्रति जसको अनभिज्ञता छ त्यस्तो सबै प्रकारको उपाधिबाट निर्मुक्त, त्यसैले शून्यतामा अवस्थित, ~~[illegible]~~ विकल्प योगबाट ~~[illegible]~~ अवस्थित, समग्र इच्छित पदार्थ उपलब्ध गराउने ~~[illegible]~~ सम्यक्सम्बोधि प्रदान गर्ने, सबै प्राणीहरूलाई अनुत्तर-आनन्दित गर्ने, त्यसैले व्यापक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥११॥

महाकल्पतरुः स्फीतो महाभद्रघटोत्तमः ।
सर्वसत्त्वार्थकृत्कर्ता हितैषी सत्त्ववत्सलः ॥१२॥

लोकोत्तर पदार्थहरू उपलब्ध गराउने हुनाले कल्पवृक्ष, समृद्ध, अतिशय भद्र, त्यसैले सबै प्राणीहरूको कल्याण गर्ने, सबैलाई सुख दिने धर्मको दाता, सबैको सुखको कामना गर्ने, संसारलाई नै प्रजावत् प्रेम गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१२॥

शुभाशुभज्ञः कालज्ञः समयज्ञः समयी विभुः ।
सत्त्वेन्द्रियज्ञो वेलज्ञो विमुक्तित्रयकोविदः ॥१३॥

शुभर अशुभ दुवैलाई जान्ने, बोधिको अवस्थालाई जान्ने, काय-वाक्-चित्त ज्ञानलाई जान्ने त्यसैले ~~समी~~ समयी, व्यापक, सबै-प्राणीका इन्द्रियको वेत्ता, धर्मदानको समयवेत्ता, शून्य-लक्षण-महामुद्रा सिद्धि ~~हरूको वि~~ आदि मुक्तिहरूको ज्ञाता पण्डित तथागत हुनुहुन्छ ॥१३॥

गुणी गुणज्ञो धर्मज्ञः प्रशस्तो मङ्गलोदयः ।
सर्वमङ्गलमाङ्गल्यः कीर्तिर्लक्ष्मीर्यशः शुभः ॥१४॥

सत्त्वगुणसमो ~~[illegible]~~ गुणयुक्त, आफ्नो स्वरूपको वेत्ता, लोकोत्तर धर्म महासुखको ~~[illegible]~~ आस्वादन गर्ने, सम्पूर्ण जगत्‌को शान्ति गर्ने,

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

जसबाट सबै मङ्गलहरूको उदय हुन्छ त्यस्तो, तीनजना-दनजनदयकी मानिसहरूको सहभाव-स्वरूप, अविनाशी प्रशस्तस्वरूप कीर्तिले युक्त, सबै सम्पत्तिको व्यापक, विचित्र यशले युक्त, सबै प्रशंसकहरूको प्रशस्तिस्वरूप भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१४॥

महोत्सवो महाश्वासो महानन्दो महारतिः।
सत्कारः सत्कृतिर्भूतिः प्रमोदः श्रीर्यशस्पतिः ॥१५॥

अविच्छिन्न सुखको उत्सवले युक्त, प्राणायामको अभ्यास द्वारा महाप्राणमा प्रविष्ट, अद्वयधर्मसुखको प्रकाशनले महानन्दस्वरूप, सबै प्राणीहरूलाई महासुखरति, बोधिचित्त पतनले सबै नाडीमा व्याप्त हुने, आफ्नै सत्कारस्वरूप भएका, अविच्छिन्न सुखस्वरूप, पारमार्थिक हर्ष योग भएका, भूति, सौमनस्य र यशका मालिक कायवाक्चित्त-भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१५॥

वरेण्यो वरदः श्रेष्ठः शरण्यः शरणोत्तमः।
महाभयारिः प्रवरो निःशेषभयनाशनः ॥१६॥

ज्ञानमूर्ति भएकाले वरेण्य, अभिप्रायपूर्ति गर्नाले वरद, दूरदर्शिता र करुणाले युक्त हुनाले श्रेष्ठ, प्राणीहरूको शरण्य, महासुखरति हुनाले शरणोत्तम, संसारवासनारूप भयको नाशक हुनाले महाभयारि, त्यसैले उत्तम, सबै प्रपञ्चगत भयको नाशक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१६॥

शिखी शिखण्डी जटिलो जटी मौण्डी ~~कोटि~~ किरीटमान्।
पञ्चाननः पञ्चशिखः पञ्चचीरकशेखरः ॥१७॥

सहस्रचक्रालीले युक्त, अग्नि-वायु क्रियात्मक स्वरूप हुनाले शिखण्डी, सबै धर्महरूलाई एकात्मता गर्नाले जटिल, पारमार्थिक मुण्डभाव भएका, सबै विकल्पको मुकुट नाश गर्ने किरणले युक्त, पञ्चप्राणलाई नै मुख बनाएका, लोक-आलोकाभास-आलोकउपलब्धि-प्रभास्वर धर्मधातुले युक्त, जागृत आदि पञ्चपदार्थ युक्त भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१७॥

महाव्रतधरो मौञ्जी ब्रह्मचारी व्रतोत्तमः।
महातपास्तपोनिष्ठः स्नातको गौतमोऽग्रणी ॥१८॥

स्कन्ध-धातु-आयतन इन्द्रियार्थ पदार्थहरूलाई निःस्वभाव गर्ने व्रतधारण गर्ने, बोधिचित्तलाई ब्रह्मस्थानमा स्थित, अच्युत बोधिचित्त द्वारा ब्रह्मचारी, त्यसैले ठूला व्रती, षडश्वासलाई बिन्दुमा समाविष्ट गर्ने,

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

परमसुखदुःखस्वरूपद्वन्द्वलाई संमुखमा गरेर, अष्टाङ्गयोगरूपनदीमा स्नान गरेर, परमज्ञान सुखले युक्त हुनाले नै गौतम सिद्धार्थमुनिका, सहजआनन्दमा संलग्न भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१८॥

कुशलविद् कुशलो कुशला कुशलाविर्भावभावनः ।
मुक्तिर्मोक्षो विमोक्षाङ्गो विमुक्तिः शान्त एव हि ॥१९॥

कल्याणाऽभिज्ञाहरू जान्ने कुशल हो त्यसको वेत्ता, परमाक्षरसुखरूप 'हं' कारहो-रहित परमतत्त्वज्ञाता हो त्यसमा अवस्थित भएर सर्वविकल्परूप वायु-लाई हटाउने कुशल हो, ध्यानमा अवस्थित हुनाले कुशला, निर्वाणआनन्दमा अवस्थित, शून्यतामा स्थित, चतुर्थ अवस्थामा स्थित, ज्ञानाग्निद्वारा सत्त्वरजतम आदिलाई भस्म गर्ने कुशलरूपस्वरूप, प्राकृतरागादिवासनामुक्त भएर महारागको पछाडी लाग्ने मोक्ष विमुक्त, गाढनिद्रामा अवस्थाबाट शान्त, सर्वे सर्वकल्याणकारक शिव तथागत हुनुहुन्छ ॥१९॥

निर्वाणं निर्वृतिः शान्तिः श्रेयो निर्याणमन्तकः ।
सुखदुःखान्तकृन्निष्ठा वैराग्यमुपधिक्षयः ॥२०॥

पदार्थरूप आत्मपदार्थको भिन्नता रहित, बाह्यपदार्थको आलम्बन रहित, अद्वितीय स्वसंवेद्य महामुद्राज्ञानमा अवस्थित भएकाले शान्त, त्यसैले परमकल्याण, महासुख, सर्वविकल्परूपहरूको नाशक, वीर्यहरूको क्षय नहुनाले प्रज्ञा उपायद्वारा सुखदुःखमा अद्वयभएका; प्राकृतवैराग्य हटेर अच्युतमहारागमा अवस्थित हुनाले भगवान्, वासना हट्नाले बुद्धिद्वयरूप सर्वधातु ज्ञानस्वरूप भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥२०॥

अजयोऽनुपमोऽव्यक्तो निराभासो निरञ्जनः ।
निष्कलः सर्वगो व्यापी सूक्ष्मो बीजमनास्रवः ॥२१॥

विकल्पादिद्वारा विजयगर्न नसकिने, सबै सुखको उपमारहित, व्यक्तस्वरूप-रहित, प्रकाशात्मक, निर्लेप, षोडशकलादेखि अतीत, स्पर्शकारणरूप, स्थिरचलस्वभावयुक्त, मनले पनि चिन्तन गर्न नसकिने, सर्वधातुहरूमा, प्रयोजनद्वारा जानिने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥२१॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अरजो विरजो विमलो वान्तदोषो निरामयः।
सुप्रबुद्धो विबुद्धात्मा सर्वज्ञः सर्ववित् परः॥२२॥

राग-विराग-मत्सरादिरहित, तथता विशुद्धस्वरूपयुक्त, आगन्तुकमल-रहित, सबै प्रकृतिरहित, बाह्यविक्षोभ आदिरहित, अविद्यातिमिरप्रभास्वरका देखा, स्वप्रकाश-आदिको सहजरूपमा स्वरूपज्ञानी ज्ञानरूपले सबै धर्मको संख्यान गर्ने, सबै प्राणीहरूको चित्त-चरित्रको विज्ञ, त्यसैले अतिशय उत्कृष्ट भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥२२॥

विज्ञानधर्मतातीतो ज्ञानमद्वयरूपधृक्।
निर्विकल्पो निराभोगस्त्र्यध्वसम्बुद्धकार्यकृत्॥२३॥

आलयविज्ञानको अतिक्रान्त गर्ने, ज्ञानरूप भगवान् अथवा ज्ञान नै भगवान्, परमार्थज्ञान विकल्पले उपादानगामी स्वरूप द्वारा अद्वयका धारणकर्ता, सन्ध्या आदि परिरहित, धारणकामको उपभोगरहित, दिन रात सबै कार्यहरू द्वारा प्राणी-समयमा कायवाक्चित्त निर्माण संभोग धर्मकायहरू द्वारा तीन कालका बुद्धहरूको अनुभव गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥२३॥

अनादिनिधनो बुद्ध आदिबुद्धो निरन्वयः।
ज्ञानैकचक्षुरमलो ज्ञानमूर्तिस्तथागतः॥२४॥

सबै पदार्थको उत्पत्ति निरोध रहित भएका, सबै पदार्थको धर्मधातुका ज्ञान द्वारा बुद्ध, ग्राह्यग्राहक समानरूपमा देख्ने, संबोधिलक्षण बुद्धस्वरूप आदिबुद्ध, अद्वयज्ञान नै अद्वितीय लक्षण धर्मको सँग सम्बन्धित छ, चक्षु भएका, शून्यतामूर्ति, कर्मादिमुद्रा प्राप्त बुद्धको देवता तथागत भगवान् हुनुहुन्छ॥२४॥

वागीश्वरो महावादी वादिराट् वादिपुङ्गवः।
वदतां वरो वरिष्ठो वादिसिंहोऽपराजितः॥२५॥

अनाहतध्वनिको उल्लास द्वारा वाणीलाई वशमा गर्ने, वादीहरूको पनि विजयी, दिव्यमुद्राप्रदर्शन गर्नाले वादीहरूका राजा, अद्वयज्ञानका वादी, सर्वधर्मको बोधका वक्ता, सहजबुद्धत्व-अनुभवरूपले गर्दा वरिष्ठ, सहजज्ञानधातुको प्रकाशन द्वारा विपक्षगणका वादीसिंह, विकल्पले जित्न नसक्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥२५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

समन्तदर्शी प्रामोद्यतेजोमाली सुदर्शनः।
श्रीवत्सः सुप्रभो दीप्तिर्भाभासुरकरद्युतिः॥२६॥

सबैतिरबाट हेर्ने, महासुखको धारणाद्वारा परमआनन्दको लाभगर्ने, सहजसुखको साक्षात्कारी, तथागत लक्षण-ज्योतिहरुको माला लगाउने, अनन्त लोकहरुको वृद्धिमा भासित योगयुक्त, सहजज्ञानस्मरणात्मक गर्ने, समग्रको धर्महरुलाई विषयमा परिवर्तन गर्ने तथागत भगवान् हुनुहुन्छ॥२६॥

महाभिषग्वरः श्रेष्ठः शल्यहर्ता निरुत्तरः।
अशेषभैषज्यतरुः क्लेशव्याधिमहारिपुः॥२७॥

यथार्थ उपदेशद्वारा संसाररुपी व्याधिको नाशक, अरुलाई पनि [illegible] सुखमा लगाईदिने हुनाले श्रेष्ठ, सबै विकल्पवायुको शल्यक्रिया गर्ने, सबै जगतको अनुग्रह गर्ने, अनास्रवसुखस्वरुप हुनाले निरुत्तर, रागविरागादिलक्षण क्लेशव्याधीहरुको महान् शत्रु = अपहर्ता भगवान् हुनुहुन्छ॥२७॥

त्रैलोक्यतिलकः कान्तः श्रीमान् नक्षत्रमण्डलः।
दशदिग्व्योमपर्यन्तो धर्मध्वजमहोच्छ्रयः॥२८॥

तीनैलोकमा अलंकारस्वरुप, आह्लादसुन्दर, अद्वैतस्वरुप परमार्थसिद्धि युक्त, आकाशमा नक्षत्रजस्तो प्रकाशित हुने, दशौदिशामा प्रकाशरुप स्फुरणभावयुक्त = परमार्थबिन्दुस्वरुप र ब्रह्मस्थानस्वरुप तथागत भगवान् हुनुहुन्छ॥२८॥

जगच्छत्रैकविपुलो मैत्रीकरुणमण्डलः।
पद्मनर्तेश्वरः श्रीमान् रत्नच्छत्रो महाविभुः॥२९॥

सकल क्लेशतापको आवरण गर्नाले विस्तृत छातारुप, ज्योतिस्वभावले गर्दा मैत्रीस्वरुप, बोधिचित्तरुपले करुणामय = यी दुबैको सारले संयुक्त, अनास्रव-बोधिसुखस्वरुप = वज्रपद्मको उल्लासयुक्त, रत्नले श्रीमान्, समग्रसंसाररुपतापको शीतलता प्रदानगर्ने हुनाले रत्नछत्रस्वरुप, सबै पदार्थरुप हुनाले व्यापक तथागत हुनुहुन्छ॥२९॥

(३१)

सर्वबुद्धमहाराजः सर्वबुद्धात्मभावधृक् ।
सर्वबुद्धमहायोगः सर्वबुद्धैकशासनः ॥ ३०॥

वैरोचन आदि सबै बुद्धहरूको राजा - वज्रसत्व, सर्वधर्मशून्यतात्मक भाव = सद्रूपको धारण गर्ने, परम पुद्गलात्मिका रूप, एकरूप-धातु, आसन आदिको एकत्वेन शासन गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥३०॥

वज्ररत्नाभिषेकश्रीः सर्वरत्नाधिपेश्वरः ।
सर्वलोकेश्वरपतिः सर्ववज्रधराधिपः ॥ ३१॥

बुद्धहरूको ईश्वर बुद्धबोधिसत्व-सहजानन्द-सौख्यरूप भगवान्, बुद्धहरूको ईश्वर पतिरूपमा ~~…~~ स्थित, हरूको ईश्वररूप वज्रसत्व = उहीने पतिरूपमा अधिपति अर्थात् काय आदि विन्दुहरूको धारण कर्ता हरूको अधिपति तथागत हुनुहुन्छ ॥३१॥ शून्यता करुणा अभिन्न चतुर्विन्दुरूप

सर्वबुद्धमहाचित्तः सर्वबुद्धमनोगतिः ।
सर्वबुद्धमहाकायः सर्वबुद्धसरस्वती ॥ ३२॥

सबै बुद्धहरूको चित्तरूपमा स्थित, सबै बुद्धहरूको अभिन्न-बुद्धहरूमा अनुगत चित्तरूपमा स्थित, सबै धर्ममा व्यापक, ज्ञानकायरूपले सबै धर्ममा अभिन्न वाग्रूपमा रहने चित्तमा अवस्थित, सबै बुद्धहरूको समग्र त्रिकायात्मा सर्वबुद्धहरूको भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ ३२॥

वज्रसूर्यमहालोको वज्रेन्दुविमलप्रभः ।
विरागादिमहारागो विश्ववर्णोज्ज्वलप्रभः ॥ ३३॥

अद्वयचित्त, ज्ञानरूपी वज्रको ज्ञानमण्डलको महान् प्रकाशक अर्थात् वैराग्यको आदि महाराग तीनै लोकलाई प्रकाशन गर्ने प्रभायुक्त, सकल विकल्पनाशक प्रभायुक्त भगवान् रूप, नानाविध वर्णहरूको तथागत हुनुहुन्छ ॥ ३३॥

सम्बुद्धवज्रपर्यङ्को बुद्धसंगीतिधर्मधृक् ।
बुद्धपद्मोद्भवः श्रीमान् सर्वज्ञज्ञानकोशधृक् ॥ ३४॥

श्रीमान् भगवद्रूपी युक्त, प्रबुद्ध कुलिशाग्र-आसनरूप, गौरवादिकमलबाट उद्भवरूप, त्यसैले निर्विकल्पकज्ञानले बुद्ध हो महामुद्रायक हो त्यसैको उद्भवरूप, सर्वज्ञान-सर्वधर्मको धारण श्रीमान्, सर्वाकारोपेतत्वसंवेद्य - सर्वज्ञान-सर्वधर्मको धारण गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ ३४॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

विश्वमायाधरो राजा बुद्धविद्याधरो महान् ।
वज्रतीक्ष्णो महाखड्गो विशुद्धः परमाक्षरः ॥ ३५ ॥

परमकामोपभोगरूप विश्वमायाको धारण गर्ने, ज्ञानज्योति-रूपले रहेका राजा, चतुर्बिन्दु लक्षण धारण गर्ने, त्यसैले महान्, सहजज्ञानरूप, विकल्पको छेदक, प्रज्ञाकाररूप, सबै धर्मको ईशरूप भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ ३५ ॥

दुःखच्छेद महायानो वज्रधर्म महायुधः ।
जिनजिग् वज्रगाम्भीर्यो वज्रबुद्धिर्यथार्थवित् ॥ ३६ ॥

दुःखलाई काट्ने मार्गसत्यरूप, ज्ञानधर्मरूप आयुधयुक्त, अक्षो-भ्यआदिलाई जिताउने, सम्यक् ज्ञानको ग्राह्यादि विकल्प-रहित प्रज्ञास्वभावयुक्त, वज्रमार्गबाट अच्युत हुनाले वज्र-बुद्धि, यथार्थफलको वेत्ता भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ ३६ ॥

सर्वपारमितापूरी सर्वभूमिविभूषणः ।
विशुद्धधर्मनैरात्म्यः सम्यग्ज्ञानेन्दुसुप्रभः ॥ ३७ ॥

पहिलो ज्ञानसम्भार बताइयो, अब यहाँ पुण्यसम्भारको वर्णन गरिदै छ । दानादिपारमिताको पूरण गर्ने, भूमिमण्डलको विभूषण, चित्तप्रकृ-तिलक्षण नैरात्म्य धर्मतारूपबाट उत्पन्न सहजानन्द चन्द्रको महा-प्रकाशस्वरूपले युक्त भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ ३७ ॥

मायाजालमहोद्योगः सर्वतन्त्राधिपः परः ।
अशेषवज्रपर्यङ्को निःशेषज्ञानकायधृक् ॥ ३८ ॥

सूर्यचन्द्ररूप त्रैलोक्य महाप्रज्ञाको स्फुरणयुक्त, योग आदि महा-तन्त्रका प्रतिपादक महान् भगवान्, समाधिरूप पर्यङ्कमा अवस्थित, अशेष बुद्धहरूको ज्ञानकायरूप अद्वय-स्वरूपको धारण गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ ३८ ॥

समन्तभद्रः सुमतिः क्षितिगर्भो जगद्धृतिः ।
सर्वबुद्धमहागर्भो विश्वनिर्माणचक्रधृक् ॥ ३९ ॥

सबैतिर सहजानन्द ज्ञानयुक्त, शून्यताकार बुद्धियुक्त, सहजानन्दबिन्दुस्वरूप, समग्र जगत्‌का धारक, सहज बोधिचित्त-वज्रात्मरूप, विश्वनिर्माणरूप चक्रको धारण कर्ता भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ ३९ ॥

सर्वभावस्वभावाग्रः सर्वभावस्वभावधृक् ।
अनुत्पादधर्मा विश्वार्थः सर्वधर्मस्वभावधृक् ॥४०॥

अन्वय इदं तथागतज्ञानकाय स्वरूप सबै पदार्थहरूको निःस्वभावको धारक, निःस्वभावधर्मयुक्त, संसारकै लागि प्रयत्न, सम्पूर्णको वास्तविकतास्वरूप धारणकर्ता भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥४०॥

एकक्षणमहाप्राज्ञः सर्वधर्मावबोधधृक् ।
सर्वधर्माभिसमयो भूतान्तमुनिरग्रधीः ॥४१॥

अद्वितीय क्षण व्यतीत अधिमतिलक्षणयुक्त महाप्राज्ञ, सबै धर्महरूको अवबोध प्रकाशकस्वरूपको धारणकर्ता, सत्वरजतमोगुणहरू साक्षात्कारकर्ता, सत्य तथताको यथार्थवेत्ता, वज्राग्र प्रज्ञाको बोधयुक्त तथागत भगवान् हुनुहुन्छ ॥४१॥

सितासितः सुप्रसन्नात्मा सम्यक्संबुद्धबोधिधृक् ।
प्रत्यक्षः सर्वबुद्धानां ज्ञानार्चिः सुप्रभास्वरः ॥४२॥

सहजानन्द प्रवचन धारण, समाधिको प्रकर्ष द्वारा राम्रो प्रसन्न आत्मस्वरूप, वज्रयानान्तर्गत बोधिचित्तरूप प्रज्ञाज्ञानको धारक, तीनलोकमा अवस्थित सहजसंवेद्य ज्ञानरूप स्वरूपले प्रत्यक्षकर्ता, प्रकृति प्रभास्वर निर्मलज्ञान द्वारा अनन्तानन्त बुद्धक्षेत्रको प्रकाशक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ।

इति प्रत्यवेक्षण ज्ञानगाथा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

समता ज्ञान

अब यहाँ दानसंभवद्वारा समताज्ञाननामले त्यसै प्रत्यवेक्षण सहजज्ञानको नै प्रकाश पारिन्छ निम्नलिखितरूपमा —

इष्टार्थसाधकः परः सर्वोपायविशोधकः।
सर्वसत्त्वोत्तमो नाथ सर्वसत्त्वप्रमोचकः॥१॥

सबैप्रकारका आशाहरू कामपूरक एवं इष्टार्थपदार्थको निष्पादक वज्रपद्म अमृत-बिन्दु देवीपारहरूने, सबै सांसारिक वासनाका हर्ता, ज्ञानकायरूप, अनाथ-आत्माहरूलाई महाप्रज्ञारूप पद्मको प्रकाशनद्वारा सबै प्राणीका मोचक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥१॥

क्लेशसंग्रामशूरैकः अज्ञानरिपुदर्पहा।
धीशृङ्गारधरः श्रीमान् वीरबीभत्सरूपधृक्॥२॥

सबै प्राणीहरूका क्लेशहरूको सम्यग्ज्ञान शस्त्रद्वारा हनन गर्ने, त्यसैले अद्वितीय वीर, अविद्यारूपी शत्रुको बाह्य विक्षेपरूप दर्प=घमण्ड हरण गर्ने, लौकिक-अलौकिक क्लेशरूप क्लेशरहित, धर्मरूपी शृङ्गारका धारणकर्ता, क्रूरताको बीभत्सरूप सम्पत्तिरूपमा, उपाय=करुणारूपमा र प्रज्ञा(सौन्दर्य)रूपको प्रतीक भएकोले ती दुबैको धारक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥२॥

बाहुदण्डशताक्षेपपदनिक्षेपनर्तनः।
श्रीमच्छतभुजाभोगगगनाभोगनर्तनः॥३॥

प्राण र अपानवायुको वाम र दक्षिण नासापुटद्वारा आउने जाने हुनाले छोटे भेद घट् तिनको आकर्षणद्वारा कुम्भकमा प्रवेश गराएर महासुखमा आनन्दमा नृत्य गर्ने, ज्ञानकायको विस्तार, सबै पदार्थ-लय गराएर त्यसै आनन्दमा बोधगर्नाले व्यापक एवं महासुखमा नृत्य गर्ने भगवान्लाई शून्यतास्वभावमा तथागत हुनुहुन्छ।

एकपादतलाक्रान्तमहीमण्डलतले स्थितः।
ब्रह्माण्डशिखराक्रान्तपादाङ्गुष्ठनखे स्थितः॥४॥

अद्वितीयरूपले स्थित हुने, नाभिमण्डलतल वज्रमणिशिखरमा स्थित बोधिचित्तस्वरूप, ब्रह्मरन्ध्रमा वज्रसत्त्वबोधिचित्त अद्वययोगद्वारा स्थित भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥४॥

एकार्थोऽद्वयधर्मार्थः परमार्थोऽविनश्वरः।
नानाविज्ञप्तिरूपार्थश्चित्तविज्ञानसंततिः॥५॥

परमार्थरूपमा भेदरहित, मध्यमामा प्रविष्ट, सबै प्रमाणको संज्ञारहित, ध्यानबिन्दुरूप, आलयविज्ञानमा षट्प्रवृत्तिविज्ञानादिरूप सबै धर्मस्वरूप, चित्तचित्त करुणासन्तानरूप भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अशोभभावार्थरतिः शून्यतारतिग्रर्थीः ।
भवरागाद्यतीतश्च भवत्रयमहारतिः ॥ ६॥

~~अशोभन~~ समग्र पदार्थहरुमा सहजरूपमा प्रेमगर्ने, सर्वधर्मस्वभाव-तथताको ज्ञानले युक्त, पूर्वको अन्तिम अवस्थामा स्थित, राग विराग भव-रागरूप प्रकृति देखि टाढा रहने, कायवाक्चित्तलाई एकीकरण गर्ने र ठूलो स्वरूपमा रहने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥ ६॥

शुद्धः शुभ्राभ्रधवलः शरच्चन्द्रांशुसुप्रभः ।
बालार्कमण्डलच्छायो महारागनखप्रभः ॥ ७॥

अविद्यारूपमलरहित हुनाले शुद्ध, शरद् ऋतुको श्वेत आकाशझैं विशुद्ध स्वभावयुक्त, समग्रवासनारहित हुनाले नै अतिशय स्वच्छ प्रकाशमय, प्राण र अपानको मिलनद्वारा जसको चित्त बालसूर्यमण्डल जस्तो भएका, महासुखद्वारा समग्रशरीरमा सुखव्यापक भएका भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ ७॥

इन्द्रनीलाग्रसच्चीरो महानीलकचाग्रधृक् ।
महामणिमयूखश्रीर्बुद्धनिर्वाणभूषणः ॥ ८॥

सुविशुद्ध नीलमणि जस्तो बोधिचित्तावस्थामा स्थित, = जसको अग्रभाग जस्तो ज्योति भएका, अद्वय चित्तवज्रहरुलाई सर्वाङ्गमा व्याप्तगरा-एर हृदयवायुको निरोधद्वारा नीलस्वरूपलाई सहस्रारमा धारणगर्ने, महामणिको प्रभा जस्तो महासुखरूप किरणहरु ~~के~~ ~~[illegible]~~ जस्तो आनन्दमा निमग्न, सर्वधर्मसुखमय बुद्धरूपता स्फुरणद्वारा अलंकृत भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ ८॥

लोकधातुशताकम्पी ऋद्धिपादमहाक्रमः ।
महास्मृतिधरस्तत्त्वश्चतुःस्मृतिसमाधिराट् ॥ ९॥

अनन्त लोकधातुहरुलाई कम्पगर्ने, ज्ञानको प्रकाशद्वारा सबै पदार्थहरुले परिपूर्ण, शून्यतामा निमग्न भएको हुनाले स्मृतिशील, भावाभावरूप-तत्त्वले पूर्ण, चारप्रकारको [illegible] समाधिमा युक्त रहने तथागत हुनुहुन्छ ॥ ९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

बोध्यङ्गकुसुमामोदस्तथागतगुणोदधिः ।
अष्टाङ्गमार्गनयवित् सम्यक्सम्बुद्धमार्गवित् ॥१०॥

वैरोचनादिबाट तथागतहरूको महाबुद्धद्वारा सप्तबोध्यङ्गरूप ~~स~~ सप्त-
विन्दु महाबुद्धको सुवासले युक्त, दशभूमि अवस्था प्राप्त गरिसकेको-
हुनाले तथागत, सबै अवस्थामा प्राणीहरूको हितमा निमग्न,
आठवटा प्राण प्रवाह मण्डल छन् ती द्वारा मध्यमामा प्रवेश गर्ने
मार्गको ज्ञाता, स्वयंभू, ज्ञानी एवं धर्मधातुको ज्ञाता भगवान्
तथागत हुनुहुन्छ ॥१०॥

सर्वसत्वमहासङ्गो निःसङ्गो गगनोपमः ।
सर्वसत्वमनोजातः सर्वसत्वमनोजवः ॥११॥

धर्मकायबाट अभिन्न निर्माणकायद्वारा सबै प्राणीहरूको लागि
पदार्थको निर्माण गरिदिने, शून्यता स्वभावयुक्त, विकल्परहित अव-
स्थायुक्त, सबै प्राणीहरूको मनमा स्थित, वज्रधर आदि प्रति-
भासयुक्त भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥११॥

सर्वसत्वेन्द्रियार्थज्ञः सर्वसत्वमनोहरः ।
पञ्चस्कन्धार्थतत्वज्ञः पञ्चस्कन्धविशुद्धधृक् ॥१२॥

प्राणीहरूको इन्द्रियको विषयहरूलाई समाधिद्वारा जान्ने, प्राणीहरूको
विकल्पचित्तहरूलाई निःस्वभावस्वरूप गर्ने, पारमार्थिकवज्रद्वारा
~~ए~~ तथतामा प्रवेश गर्ने-गराउने, पञ्चस्कन्धका अर्थको विशुद्ध-
ताको धारणकर्ता भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१२॥

सर्वनिर्याणकोटिस्थः सर्वनिर्याणकोविदः ।
सर्वनिर्याणमार्गस्थः सर्वनिर्याणदेशकः ॥१३॥

युगनद्ध समाधिमा स्थित, अवाच्य नैरात्म्यबुद्धको वेत्ता, करुणाका
बलले श्रावकआदिका मार्गमा अवस्थित, महाबुद्धकायधर्मद्वारा
धर्मधातुको प्रकाशक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

(३८)

द्वादशाङ्गभवोच्छेत्ता द्वादशाकारशुद्धिकः ।
चतुःसत्यनयाकारः अष्टज्ञानावबोधकः ॥१४॥

अविद्यादि द्वादशाङ्गनिरोधद्वारा महाशून्यरूपमा अवस्थित, ग्राह्यग्राहक आकारादि द्वादश आयतनको शोधनकर्ता, चारसत्य ~~रूप~~ आर्यआकार-रूप, विमुक्त्यादि चार, निःस्वभावादि चार महारतिरूपज्ञानको बोध-लाई शोधन गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१४॥

द्वादशाकारसत्यार्थः षोडशाकारतत्त्ववित् ।
विंशत्याकारसंबोधिर्विबुद्धः सर्ववित् परः ॥१५॥

१२ वटा भूमिहरू/भूमि संवृति परमार्थका भेदले युक्त छन्‌को वेत्ता, वीर्यनिरोधद्वारा १६ वटा कला युक्त आनन्दतत्त्वको वेत्ता, पञ्चस्कन्ध - पञ्चधातु - पञ्चेन्द्रिय - पञ्चायतनको विशुद्ध हुनाको ज्ञाता, ~~अविद्या का~~ अविद्याको निरोधक, बुद्धमय भावग्रामको वेत्ता भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१५॥

अमेयबुद्धनिर्माणकायकोटिविभावकः ।
सर्वक्षणाभिसमयः सर्वचित्तक्षणार्थवित् ॥१६॥

अनन्त बुद्ध=ज्ञानीहरूको निर्माणकायलाई अनन्त श्वाससमूहलाई ~~श्वाससमूहलाई~~ महाशून्यमा परिवर्तन गर्ने, प्रत्येक श्वासमा महाशून्यको बोधगराउने, सबै प्राणीहरूको चित्तक्षणलाई महाशून्यको रूपमा जान्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१६॥

नानायानजयोपायजगदर्थविभावकः ।
यानत्रितयनिर्यात एकयानफले स्थितः ॥१७॥

चारअङ्ग एवं षडङ्गविन्दु योगले जगत्‌लाई महाशून्यमा लैजाने, कायवाक्चित्तलाई अगाडि लैजाने, एकमात्र अद्वितीय ज्ञानकायमय यानको फल 'हं' कारमा अवस्थित तथागत बुद्ध हुनुहुन्छ ॥१७॥

क्लेशधातुविशुद्धात्मा कर्मधातुक्षयङ्करः ।
ओघोदधिसमुत्तीर्णो योगकान्तारनिःसृतः ॥१८॥

अविद्यानाशद्वारा क्लेशधातुबाट मुक्त भएका, पापपुण्यविकल्परहित हुनाले ज्ञानमा परिणत भएका, कर्मधातुबाट मुक्त भएका, सबै प्रकृतिको निरोधद्वारा समग्रविकल्पको भक्षण गर्नाले योगरूपी दुर्गममार्गबाट बाहिर निस्केका भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१८॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

क्लेशोपक्लेश संक्लेशानुप्रहीणसवासनः।
प्रज्ञोपायमहाकरुणा - अमोघजगदर्थकृत् ॥१९।

अविद्या आदि द्वारा जन्य क्लेश उपक्लेश आदि को हनन द्वारा उत्तम पूर्ववासनामा अवस्थित, षडङ्गयोग ~~…~~ जन्य महामुद्राको उपलब्धि द्वारा प्रज्ञाको उदय, सबको अद्वयस्वरूप महाकरुणा द्वारा जगत्को सदा निर्विघ्न कल्याणमा निमग्न भगवान् तथागत बुद्ध हुन्॥१९॥

~~मन~~ सर्वसंज्ञाप्रहीणार्थो विज्ञानार्थो निरोधभृत्।
सर्वसत्त्वमनोविषयः सर्वसत्त्वमनोगतिः॥२०॥

समापत्त्यादिसंज्ञा रहित, आभ्यन्तर एवं बाह्य पदार्थ रहित, निरोधको सम्पादक, सबै प्राणीहरुको मनमा अविकल्पयोगयुक्त, सत्त्वहरुका- ~~मनोगत~~ मनका गतिस्वरूप भगवान् तथागत बुद्ध हुन्॥२०॥

सर्वसत्त्वमनोऽन्तस्थः तच्चित्तसमतां गतः।
सर्वसत्त्वमनोह्लादी सर्वसत्त्वमनोरतिः॥२१॥

प्राणीहरुको मनमा स्वाभाविकरूपले ज्योतिर्मय भएर रहने, प्राणीहरुका चित्तमा तथताका रूपमा रहने, विपर्यास रहित महासुखको उदयले सबैमा ~~रहने~~ आह्लादजनक, अनास्रवसुखस्वरूपले रहने भगवान् तथागत बुद्ध हुन्॥२१॥

सिद्धान्तो विभ्रमापेतः सर्वभ्रान्तिविवर्जितः।
निःसंदिग्धमतिस्त्र्यर्थः सर्वार्थस्त्रिगुणात्मकः॥२२॥

सदसद्पक्ष रहित सिद्धान्तनिष्ठ, पुद्गलादि भ्रम रहित, त्रि-स्वभाव रहित, उचित तत्त्वोपदेशकर्ता, सर्वभावाभावात्मक प्रज्ञास्वरूप, सबै पदार्थरूप, त्रिगुण सत्त्व रज तमोगुणस्वरूप भगवान् तथागत बुद्ध हुन्॥२२॥

पञ्चस्कन्धार्थस्त्रिकालः सर्वक्षणविभावकः।
एकक्षणाभिसम्बुद्धः सर्वबुद्धस्वभावधृक्॥२३॥

पञ्चस्कन्धहरुको प्रयोजन बुद्धस्वरूप, नित्यस्वरूप, सबै विकल्प महा-क्षणहरुलाई महासुखमा परिवर्तन गर्ने, चतुर्थक्षणमा समन्तभद्रको वेत्ता, त्यसैले सहजभाववाला भगवान् तथागत बुद्ध हुन्॥२३॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

(२६)

अनङ्गकायः कायाग्रः कायकोटिविभावकः ।
अहोबलपदस्पर्शी रत्नकेतुर्महामणिः ॥ २४ ॥

व्याख्या - अनङ्गवपुविशिष्ट, देहीको पुत्रको जन्मकर्ता, महापुरुषद्वारा अनन्तकोटि विभावकर्ता, प्रथमले भक्तहरुको अभिप्राय अनुसार अहोबलपदको द्रष्टा, सबै प्राणीको ध्यान गर्नाले रत्नकेतुः, महामणिमा स्थित भगवान् ~~[illegible]~~ दयासागर कृष्णदेव ॥ २४ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कृत्यानुष्ठान ज्ञानम्

अब आवरणसंस्कारबाट छुटेकालाई अमोघसिद्धि स्वरूपद्वारा रहेको परम अक्षर ज्ञानको वर्णन गरिन्छ —

सर्वसंबुद्धबोद्धव्यो बुद्धबोधिरनुत्तरः ।
सर्वसंबुद्धबोद्धव्यो बुद्धबोधिरनुत्तरः ।
अनक्षरो मन्त्रयोनिर्महामन्त्रकुलत्रयः ॥१॥

लोकमार्गमा रहेका बुद्धहरूले साक्षात्कार योग्य - मञ्जुश्री ज्ञानकायस्वरूप, अनुत्तर अद्वयश्री, चतुर्थ अभि-कायवाक्चित्तस्वरूपावबोधस्वरूप भएकाले अद्वयश्री, सम्बोधिस्वरूप, धर्मधातुप्रमाण अक्षरस्वरूप, सहज ज्ञानद्वारा मन्त्र-हरूको लौकिकपदार्थहरूको उत्पत्तिको कारण, प्राणायामद्वारा संवेद्य कुलत्रयः = कायवाक्चित्त ~~ज्ञानानन्द~~ विरमानन्द स्वरूप भगवान तथागत हुनुहुन्छ ॥१॥

सर्वमन्त्रार्थजनको महाबिन्दुरनक्षरः ।
पञ्चाक्षरो महाशून्यो बिन्दुशून्यः षडक्षरः ॥२॥

लौकिक अलौकिक मन्त्ररूप महामुद्रार्थको जनक, अकचटतपयशक्ष वर्णो हकाररूपले सम्पूर्णप्रवाहकारूपमा बिन्दुरूपले स्थित भगवान, परमाक्षरस्वरूप युक्त - परमार्थप्रज्ञाज्ञानले वज्रसत्त्व हो, सम्पूर्ण अनाहत-चित्तमा रहेको 'हाँ' वर्ण, रेफ अनुस्वार 'हाँ' वर्णमा षष्ठ बिन्दु-शून्य षडक्षर धर्मोदयास्वरूप, स्वरसमूहले पञ्चाक्षर महाशून्य भगवान तथागत हुनुहुन्छ ॥२॥

सर्वाकारो निराकारः षोडशार्धार्धबिन्दुधृक् ।
अकलः कल्पनातीतश्चतुर्थध्यानकोटिधृक् ॥३॥

निराकारको हेतु नै सर्वाकार हो, कल्पनारहित अनुत्तर प्रत्यक्ष निराकार हो, सर्वाकार निराकारद्वारा सम्पन्न महाप्रज्ञाज्ञानरूप, अकल= ~~सहज~~ शुद्धरूप षोडश कलारहित, कल्पनातीतः = सहज- ~~स्वभावयुक्त~~ स्वभावयुक्त, आनन्दप्रज्ञाध्यान प्रथम, परमानन्दप्रज्ञाध्यान द्वितीय, विरमानन्दप्रज्ञाध्यान तृतीय, सहजानन्दप्रज्ञाध्यान चतुर्थ हो। यसको प्रज्ञापूर्णताको धारणकर्ता भगवान तथागत हुनुहुन्छ ॥३॥

सर्वध्यानकलाभिज्ञः समाधिकुलगोत्रवित् ।
समाधिकायः कायाग्र्यः सर्वसंभोगकायराट् ॥४॥

पञ्चविधध्यानकलावेत्ता, समाधिसमूहसामर्थ्यविद्, धर्मकायस्वरूप, संभोगकायद्वारा समाजमा अवस्थित हुने भगवान तथागत हुनुहुन्छ ॥४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

निर्माणकायः कायाग्र्यो बुद्धनिर्माणवंशजः ।
दशदिग्विश्वनिर्माणो यथावज्जगदर्थकृत् ॥५॥

नानाविध बाह्यप्रकृतियुक्त निर्माणकायनै सबै कायहरूमध्ये अग्रस्थानमा स्थित, सबै पदार्थसहित त्रिकुल पञ्चकुल आदि वंशको प्रकाशन तथा पालन गर्ने, दशै दिशामा विश्वको निर्माण ~~एवं~~ एवं संहार गर्ने, यथार्थरूपमा आफ्नो ज्ञानरूप जगत्को प्रकाशन गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥५॥

देवातिदेवो देवेन्द्रः सुरेन्द्रो दानवाधिपः ।
अमरेन्द्रः सुरगुरुः प्रमथः प्रमथेश्वरः ॥६॥

महारागात्मकचर्यातत्त्वरूपद्वारा कामात्मक देवातिदेव, चित्तवज्ररूपले विशुद्धस्वभाव युक्त देवेन्द्र, कलिरूपले स्थित सुरेन्द्र, अनुपम अद्वय धर्मलाभद्वारा चतुःस्वभावयुक्त दानवाधिप, त्रैधातुमयभावमा ऐरावतको जस्तो गति हुनाले अमरेन्द्र, निःस्वभाव सद्धर्मप्रकाशक हुनाले बृहस्पतिसदृश, अनन्तकल्मषसमूह विध्वंस विदारण गर्ने हुनाले प्रमथ, कायवाक्चित्त मुक्तिरूप स्वभाव हुनाले प्रमथेश्वर भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ।

उत्तीर्णभवकान्तार एकः शास्ता जगद्गुरुः ।
प्रख्यातदशदिग्लोको धर्मदानपतिर्महान् ॥७॥

प्राणीहरूलाई सम्यक् ज्ञान प्रवर्तक, अद्वितीय, दुःखीहरूलाई सुरक्षा गरेर शासन गर्ने, प्रज्ञोपायात्मकद्वारा सुखेन्द्रान विहारी जगद्गुरु, पुण्यसंभार आदिद्वारा लोकमा प्रसिद्धको निःसत्त्व आदिमा संभोगकाय आदिको प्रतिभासन गर्ने, स्थिर एवं चलात्मक रूपले व्यापक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥७॥

मैत्रीसन्नाहसन्नद्धः करुणावर्मवर्मितः ।
प्रज्ञाखड्गो धनुर्बाणः क्लेशाज्ञानरणञ्जयः ॥८॥

सहजानन्दरूप मैत्री द्वारा आच्छादित चित्तविक्षेपरहित, करुणारूपवर्मद्वारा रक्षित, महामुद्रा नै प्रज्ञा, त्यही नै खड्गरूप, धनु=नाद, बाण=बिन्दुरूप अद्वैत स्वरूप, वासनानाशद्वारा महारागसमाधिमा स्थित भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥८॥

मारारिर्मारजिद्वीरश्चतुर्मारभयान्तकृत्।
सर्वमारचमूजेता सम्बुद्धो लोकनायकः ॥९॥

प्रमाणान्तररहित ~~...~~ क्रान्तकायवाक्चित्तरागस्वरूप, वज्रसत्त्वेन प्राण- जितेकोले वीर, चार अवस्थालाई मैत्र्यादि स्वभावले जितका चतुर्मण्डलको अधि- पति निर्मल स्वाभिषेकस्वरूपले भयरहित, तथागत हुनुहुन्छ ॥९॥ यति भगवान् बुद्ध, भवरागद्वारा मलरहित ...

वन्द्यः पूज्योऽभिवाद्यश्च माननीयश्च नित्यशः।
अर्चनीयतमो मान्यो नमस्यः परमो गुरुः ॥१०॥

सर्वसिद्धान्तपार भएकाले पूज्य, समग्रमलक्षीण हुनाले वन्द्य, बोधिप्रदानकर्तृस्वरूपले सद्धर्मको भावना गर्नाले अभिवाद्य, सम्बुद्धस्वरूप- माननीय, मातृस्वरूपले बुद्धको बोध गराउने, सर्वतथागतको हृदयमा 'विहार गर्ने' हुनाले नमनयोग्य, परमगुरु तथागत भगवान् हुनुहुन्छ ॥१०॥

त्रैलोक्यैकक्रमगतिर्व्योमपर्यन्तविक्रमः।
त्रैविद्यः श्रोत्रियः पूतः षडभिज्ञः षडनुस्मृतिः ॥११॥

अद्वितीय सहजानन्दरूपमयुक्त, सहजस्वरूपले आकाशपर्यन्त पराक्रम क्रीडायुक्त, कामावचर रूपावचर महामुद्राप्राप्तिको साधक, परमबुद्धत्वमा विशुद्ध, विद्यावान्, ~~...~~ पुनर्भवमात्ररहित, ग्राह्यग्राहक एकत्वपूर्वक चतुर्थस्वरूपले त्रिरत्नउदयस्वरूप पवित्र, षट्चक्रसमाधिमा प्रविष्ट तथा दानादिपारमिता अनुस्मरणशाली, ध्यानस्मरणशील तथागत भगवान् हुनुहुन्छ ॥११॥

बोधिसत्त्वो महासत्त्वो लोकातीतो महर्द्धिकः।
प्रज्ञापारमितानिष्ठः प्रज्ञातत्त्वत्वमागतः ॥१२॥

सबै धर्मलाई अनात्मस्वरूपले महायानमा पुगेको हुनाले प्राणीहरूको कल्याण गर्ने, बोधिसत्त्व, अपरिमितबुद्धिद्वारा प्राणीहरूको उद्धार गर्ने महा- सत्त्व, लौकिकसंकल्परहित हुनाले लोकातीत, सबैको आश्चर्यजनक ज्ञानमार्गको, प्रभावयुक्त, शीतलकिरणद्वारा सबैलाई प्राप्त गर्ने तथागत भगवान् महामुद्रास्वरूपलाई ... हुनुहुन्छ ॥१२॥

(४७)

आत्मवित् परवित्सर्वः सर्वीयो ह्यग्रपुद्गलः।
सर्वोपमामतिक्रान्तो ज्ञेयो ज्ञानाधिपः परः ॥१३॥

सबै पुद्गललाई अतिक्रमण गरेर ~~सब~~ आकाशवत् भएका, आफू र अरू दुवैको बोध गर्ने, समग्र भाव पदार्थको स्वभावको ज्ञाता, भाव र अभाव दुवैको अद्वैत स्वरूपको बोध गर्ने, महासुखात्मक ज्ञानकायस्वरूप, अनुपमस्वभावकायस्वरूप हुनाले सबै उपमाबाट पर रहने, सद्गुण भएकोले प्रत्येक व्यक्तिद्वारा ज्ञेय, श्रद्धापूर्वक ग्रहण गर्नाले ज्ञानाधिप = ज्ञानको आश्रय, त्यसैले उत्कृष्ट भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१३॥

धर्मदायपतिः श्रेष्ठश्चतुर्मुद्रार्थदेशकः।
पर्युपास्ततमो जगतां निर्याणत्रययायिनाम् ॥१४॥

अविपरीतधर्मको दान गर्ने, त्यसमा पनि उत्कृष्ट, कर्ममुद्रा-महामुद्रा-ज्ञानमुद्रा-समयमुद्रार्थहरूको उपदेशक, त्यसैले [illegible] महामुद्रासिद्धि चाहने व्यक्तिहरूले उपासना गर्नयोग्य भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१४॥

परमार्थविशुद्धश्रीस्त्रैलोक्यसुभगो महान्।
सर्वसम्पत्करः श्रीमान् मञ्जुश्रीः श्रीमतां वरः ॥१५॥

सबै प्राणीहरूको हित गर्नाले परमार्थज्ञानद्वारा अद्वयशुद्धि भएका, सबै सुखसम्पत्तिको आधार, तीनलोकमै राम्रो, व्यापक, सर्वधर्म अद्वयात्मक हुनाले सबैमा श्रेष्ठ सबै योगीहरूको प्रियरत्नस्वरूप ज्ञानकाय हुनाले अद्वयश्री = मञ्जुश्री, भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१५॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आत्मं तथागत स्तुतिः

नमस्ते वादवज्राग्र भूतकोटे नमोऽस्तु ते।
नमस्ते शून्यतागर्भ बुद्धबोधे नमोऽस्तु ते ॥१॥

हे वादवज्राग्र तिमीलाई नमस्कार छ। हे भूतकोटि ~~तपाईंलाई~~ तिमीलाई नमस्कार छ। हे शून्यता-
गर्भ तिमीलाई नमस्कार छ, हे बुद्धबोध्य तिमीलाई नमस्कार छ ॥१॥

बुद्धराग नमस्तेऽस्तु बुद्धकाम नमो नमः।
बुद्धप्रीते नमस्तुभ्यं बुद्धमोद नमो नमः ॥२॥

हे बुद्धराग! नमस्कार छ। हे बुद्धकाम! नमस्कार छ। हे बुद्धप्रीति
तपाईंलाई नमस्कार छ, हे बुद्धमोद नमस्कार छ, नमस्कार छ ॥२॥

बुद्धस्मित नमस्तुभ्यं बुद्धहास नमो नमः।
बुद्धवाच नमस्तुभ्यं बुद्धभाव नमो नमः ॥३॥

हे बुद्धस्मित तिमीलाई नमस्कार छ, हे बुद्धहास! नमस्कार छ, नम-
स्कार छ, हे बुद्धवचन तिमीलाई नमस्कार। हे बुद्धभाव! नम-
स्कार छ, नमस्कार छ। ३॥

हे अभवोद्भव! तिमीलाई नमस्कार छ। हे बुद्धसंभव तिमीलाई
नमस्कार छ। हे गगनोद्भव! तिमीलाई नमस्कार छ। हे ज्ञानसंभव!
तिमीलाई नमस्कार छ ॥४॥

अभवोद्भव नमस्तुभ्यं नमस्ते बुद्धसंभव।
गगनोद्भव नमस्तुभ्यं नमस्ते ज्ञानसंभव ॥४॥

मायाजाल नमस्तुभ्यं नमस्ते बुद्धनाटक।
नमस्ते सर्वसर्वेभ्यो ज्ञानकाय नमोऽस्तु ते ॥५॥

हे मायाजाल! तिमीलाई नमस्कार छ। हे बुद्धनाटक! तिमीलाई
नमस्कार छ। हे सर्वसर्व! तिमीलाई नमस्कार छ। हे ज्ञानकाय तिमीलाई
नमस्कार छ ॥५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

पञ्चतथागत स्तुति व्याख्या ~~(४४)~~ (४५)

~~नमस्ते वरदवज्राग्र भूतकोटे नमोऽस्तु ते।~~
~~नमस्ते शून्यतागर्भ बुद्धबोधे नमोऽस्तु ते~~ ॥१॥

१ - वरदवज्राग्रः = चतुरानन्दस्वभावयुक्त, भूतकोटिः = प्रविमोगस्थान, शून्यतागर्भः = प्रविशून्य-अद्वयरूप, बुद्धबोधिः = प्रभास्वर प्रवेश।

२ - महारागरूप = बुद्धरागः, विमान-धर्मकाय = बुद्धकायः, शून्यतागर्भसहजानन्दलक्षण = बुद्धप्रीतिः, अद्वयप्रविप्रमोदलाभः = बुद्धमोदः।

३ - प्रविमयज्ञानप्रकाशकयोगः = बुद्धस्मितः, सकलज्ञेयमण्डलव्याप्तः = बुद्धहासः, अनाहतनादोल्लासः = बुद्धवाचः, धर्मकायदेखि अभिन्न संभोगकायः = बुद्धभावः।

४ - शून्यता संभूत चतुःकायरूप = अभवोद्भवः, स्वाभाविकत्वरूप = बुद्धसंभवः, स्वयंभूस्वभाव = गगनोद्भवः, स्वसंवेद्य = ज्ञानसंभवः।

५ - महामायासमुद्भूत परमशिव = मायाजालः, सहजस्फुरित स्थिर एवं चलरूप = बुद्धनाटकः, षोडशानन्दरूपले चर्ये = सर्वसर्वज्ञः, समन्तभद्र महाप्रविशानकायको अग्ररूप = ज्ञानकायः। यहाँ भएका सबै पदहरू सम्बोधनपरक छन्।

(४४)

[illegible] स्तुतिः

नमस्ते वरदवज्राग्र्य भूतकोटे नमोऽस्तु ते।
नमस्ते शून्यतागर्भ बुद्धबोधे नमोऽस्तु ते ॥१॥

हे वरद वज्राग्र! तिमीलाई नमस्कार छ। हे भूतकोटि तिमीलाई नमस्कार छ। हे शून्यता-
गर्भ तिमीलाई नमस्कार छ, हे बुद्धबोध तिमीलाई नमस्कार छ ॥१॥

बुद्धराग नमस्तेऽस्तु बुद्धकाम नमो नमः।
बुद्धप्रीते नमस्तुभ्यं बुद्धमोद नमो नमः ॥२॥

हे बुद्धराग! नमस्कार छ। हे बुद्धकाम! नमस्कार छ। हे बुद्धप्रीति
तपाईंलाई नमस्कार छ, हे बुद्धमोद नमस्कार छ, नमस्कार छ ॥२॥

बुद्धस्मित नमस्तुभ्यं बुद्धहास नमो नमः।
बुद्धवाच नमस्तुभ्यं बुद्धभाव नमो नमः ॥३॥

हे बुद्धस्मित तिमीलाई नमस्कार छ, हे बुद्धहास! नमस्कार छ, नम-
स्कार छ, नमस्कार छ। हे बुद्धवचन तिमीलाई नमस्कार। हे बुद्धभाव! नम-
स्कार छ। नमस्कार छ। ३॥

हे बुद्धसंभव तिमीलाई नमस्कार छ। हे अभवोद्भव! तिमीलाई नमस्कार छ। हे ज्ञानसंभव!
नमस्कार छ। हे गगनोद्भव! तिमीलाई नमस्कार छ ॥४॥

अभवोद्भव नमस्तुभ्यं नमस्ते बुद्धसंभव।
गगनोद्भव नमस्तुभ्यं नमस्ते ज्ञानसंभव ॥४॥

मायाजाल नमस्तुभ्यं नमस्ते बुद्धनाटक।
नमस्ते सर्वसर्वेभ्यो ज्ञानकाय नमोऽस्तु ते ॥५॥

हे मायाजाल! तिमीलाई नमस्कार छ। हे बुद्धनाटक! तिमीलाई
नमस्कार छ। हे सर्वसर्व! तिमीलाई नमस्कार छ। हे ज्ञानकाय तिमीलाई
नमस्कार छ ॥५॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

~~नमस्ते वरद वज्राग्र भूतकोटे नमोऽस्तुते।~~
~~नमस्ते शून्यतागर्भ बुद्धबोधे नमोऽस्तुते ॥१॥~~

१ - वरदवज्राग्र्यः = चतुरानन्दस्वभावयुक्त, भूतकोटिः = सुखभोगस्थान, शून्यतागर्भः = सुखशून्य-अद्वयरूप, बुद्धबोधिः = प्रभास्वर प्रवेश।

२ - महारागरूप = बुद्धरागः, विमोन-र धर्मकाय = बुद्धकायः, शून्यतागर्भ सहजानन्द-लक्षण = बुद्धप्रीतिः, अद्वयसुखप्रमोद लाभः = बुद्धमोदः।

३ - सुखमय ज्ञान प्रकाशकयोगः = बुद्धस्मितः, सकलज्ञेयमण्डल व्याप्तिः = बुद्धहासः, अनाहतनादोल्लासः = बुद्धवाचः, धर्मकायदेखि अभिन्न संभोगकायः = बुद्धभावः।

४ - शून्यता संभूत चतुःकायरूप = अभवोद्भवः, स्वाभाविकरूप = बुद्धसंभवः, स्वयंभूस्वभाव = गगनोद्भवः, स्वसंवेद्य = ज्ञान-संभवः।

५ - महामाया समुद्भूत पञ्चबुद्ध = मायाजालः, सहजस्फुरित स्थिर एवं चलरूप = बुद्धनाटकः, षोडशानन्दरूपले चोटे = सर्वसर्वत्रः, समन्तभद्र महासुखका निकायको अग्ररूप = ज्ञानकायः। यहाँ भएका सबै पदहरू सम्बोधनात्मक छन्।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सर्वतथागततन्त्र विवरण

यहाँ वज्रसत्त्व आदिद्वारा प्रवृत्ति क्रमको निर्देश गरिएको छ।
'नमस्ते' इत्यादि पाँच गाथाहरूद्वारा ~~ॐ भगवान~~ वज्रधातु महामण्डलान्तर्गत
ॐ भगवान्लाई पञ्चज्ञानमुखले ~~स~~ स्तुत गरिएको हो। 'नमस्ते'
'वन्दे' इत्यादि आदर्शज्ञानद्वारा, 'कुर्वाणो' इत्यादि समताज्ञानद्वारा,
'कुरुते' इत्यादि प्रत्यवेक्षणाज्ञानद्वारा, 'सम्बोधमे' इत्यादि कृत्या-
नुष्ठानज्ञानस्वरूपद्वारा, 'मायाजाल' इत्यादि सुविशुद्धधर्मधातुज्ञान स्व-
भावद्वारा स्तुति गरिएको हो!

वैरोचन - रत्नसंभव - अमिताभ - अमोघसिद्धि - अक्षोभ्य - स्वरूप
ले युक्त तथागत भनिएको हो। यहाँ पहिलो श्लोकद्वारा कालको
निर्देश गरिएको छ २ अनि ४ श्लोकद्वारा कार्यको निर्देशन गरिएको छ।
साथै - हेतुज्ञान, प्रत्ययज्ञान, धर्मज्ञान, भावनाज्ञान, मुक्तिज्ञान को
उल्लेख छ। हेतु~~ज्ञान~~ = आदर्शज्ञान, प्रत्यय = समताज्ञान; प्रत्यवेक्षणा =
धर्मज्ञान, कृत्यानुष्ठान = भावनाज्ञान, मुक्तिज्ञान = सुविशुद्धधर्मधातुज्ञान।
यसहीते पाठ 'अंका' द्वारा सम्बोधि भावना सूचित गरिएको हो।

। १ - ५० ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अनुशंसा

इयमसौ वज्रपाणे: वज्रधर[1] भगवतो ज्ञानमूर्तेः सर्वतथागतज्ञान-कायस्य मञ्जुश्रीज्ञानसत्त्वस्यावेणिकपरिशुद्धा नामसङ्गीतिस्तवानुत्तरप्रीति-प्रासादमहोद्विल्यसंजननार्थं, कायवाङ्मनो गुह्यपरिशुद्धये, अपरिपूर्णपरि-शुद्धभूमिपारमितापुण्यज्ञानसंभारपरिपूरि[2] शुद्धयै, अनधिगतानुत्तरार्थस्या-धिगमाय, अप्राप्तस्य प्राप्त्यै, यावत्सर्वतथागत सर्वधर्म[3]नेत्रीसंधारणार्थं च मया देशिता, संप्रकाशिता, विवृता, विभजितोत्तानीकृता, अधिष्ठिता चेयं मया वज्रपाणे वज्रधर तव सन्ताने चित्ते सर्वमन्त्रधर्मताधिष्ठानेनेति ।

इति प्रथमचक्रस्येयमनुशंसा एकादश पदानि ॥

पुनर[4] परमियं वज्रपाणे वज्रधर नामसङ्गीतिः सुपरिशुद्धा, पर्यवदाता, सर्वज्ञज्ञानकायवाङ्मनोगुह्यभूता, सर्वतथागतानां बुद्धबोधिः, सम्यक्संबुद्धानामभिसमयः, सर्वतथागतानामनुत्तरः, धर्मधातुगतिः सुगतानाम्, सर्वमारबल[5]पराजयो जिनानाम्, दशबलबलिता सर्वदश-बलानाम्, सर्वज्ञता सर्वज्ञज्ञानानाम्, आगमः सर्वधर्माणाम्, समुदागमः सर्व[6] बुद्धधर्माणाम्, विमलसुपरिशुद्धपुण्यज्ञानसंभारपरि[7]पूरी सर्वमहाबोधि-सत्त्वानाम्, प्रसूतिः सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानाम्, क्षेत्रं सर्वदेवमनुष्यसम्पत्तेः, प्रतिष्ठा महायानस्य, संभवो बोधिसत्त्वचर्यायाः, निष्ठा सम्यगार्यमार्गस्य [8]निकषो विमुक्तीनाम्, उत्पत्ति[9] निर्वाणमार्गस्य, [10]अनुच्छेदस्तथागतवंशस्य, प्रवृद्धिर्महाबोधि[11]सत्त्वकुलगोत्रस्य, [12]निग्रहः सर्वपरप्रवादिनाम्, विध्वंसनं सर्वतीर्थिकानाम्, पराजयश्चतुर्मारबलचमू[13]सेनायाः, संग्रहः सर्वसत्त्वा-नाम्, आर्यमार्ग[14]परिपाकः सर्वनिर्याणयायिनाम्, समाधिश्चतुर्ब्रह्मविहार-

---

१. ग. गुह्यधर० । २. ग. परिशुद्धया । ३. ग. सद्धर्म । ४. ग. अपरं । ५. ग. पराजयः । ६. ग. बुद्धानाम । ७. ग. पूरिः । ८. ग. परीक्षा । ९. ख. ग. निर्वाण° । १०. क. अनुपच्छेद । ११. ग. सत्त्वानां । १२. क. विग्रहः । १३. ग. सेनानां । १४. ख. परिप्रापकः ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिः

विहारिणाम्, ध्यानमेकाग्रचित्तानाम्, योगः कायवाङ्मनोऽभियुक्तानाम् विसंयोगः सर्वसंयोजनानाम्, प्रहाणं सर्वक्लेशोपक्लेशानाम्, [1]व्युपशमः सर्वावरणानाम्, विमुक्तिः सर्वबन्धनानाम्, मोक्षः [2]सर्वोपधीनाम्, शान्तिः सर्वचित्तोपप्लवानाम्, आकरः सर्वसम्पत्तीनाम्, [3]परिहाणिः सर्वविपत्तीनाम्, [4]पिधानं सर्वापायद्वाराणाम्, सत्पथो [5]विमुक्तिपुरस्य, अप्रवृत्तिः संसारचक्रस्य, प्रवर्तनं धर्मचक्रस्य, उच्छ्रितच्छत्रध्वज[6]पताका तथागतशासनस्य, अधिष्ठानं सर्वधर्म[7]देशनायाः, क्षिप्रसिद्धिमन्त्रमुखचर्याचारिणां बोधिसत्त्वानाम्, भावनाधिगमः प्रज्ञापारमिताभियुक्तानां, बोधिसत्त्वानाम्, शून्यताप्रति[8]वेधोऽद्वयप्रति[9]वेदभावनाभियुक्तानाम्, निष्पत्तिः सर्वपारमितासंभारस्य, परिशुद्धिः सर्वभूमिपारमिता[10]परिपूर्याणाम्, प्रतिवेधः सम्यक्चतुरार्यसत्यानाम्, सर्वधर्मैकचित्तप्रतिवेधश्चतुःस्मृत्युपस्थानानाम्, [11]यावच्छन्दपरिसमाप्तिः सर्वबुद्धगुणानामियं नामसङ्गीतिः ।

इति द्वितीयचक्रस्येयमनुशंसा[12]पदानि द्वापञ्चाशत् ॥

पुनरपरं वज्रपाणे वज्रधर इयं नामसङ्गीतिः सर्वसत्त्वानामदोषकायवाङ्मनः[13]समुदाचारपापप्रशमनी, सर्वसत्त्वानां सर्वापायविशोधनी, सर्वदुर्गतिनिवारणी, सर्वकर्मावरणसमु[14]च्छेदनकरी, सर्वाष्टक्षणसमुत्पादस्यानुत्पादनकरी, अष्टमहाभयव्युपशमनकरी, सर्वदुःस्वप्नविनाशनकरी, सर्वदुर्निमित्तव्यपोहनकरी, दुःशकुनविघ्नव्युपशमनकरी, सर्वमारारिकर्मदूरीकरणी, सर्वकुशलमूलपुण्योपचयकरी, सर्वायोनिसो(शो)[15]मनसिकारस्यानुत्पादनकरी, सर्वमदमानदर्पाह-

---

१. ग. उपशमः । २. ग. सर्वपदीनाम् । ३. ग. परिहानि । ४. क. विध्वंसनं, ख. पियनं, ग. पिधन । ५. ग. विमुक्तिनागंस्य । ६. ग. पताकाभिः । ७. क. देशनायां । ८. क. वीधो । ९. क. ०वेध, ख. वेधाभियुक्तानां । १०. क. ख. परिपूर्य । ११. क. ख. यावत परिसमाप्तिः । १२. क. तत्पदानि । १३. क. ख. समुदाचारः । १४. ख. च्छेदनी । १५. क. ख. मनस्कारानुत्पा० ।

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ङ्कारनिर्घातनकरी, सर्वदुःखदौर्मनस्यानुत्पादनकरी, सर्वतथागतानां हृदयभूता, सर्वबुद्धबोधिसत्त्वानां गुह्यभूता, सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां रहस्यभूता, सर्वमुद्रामन्त्रभूता, सर्वधर्मानभिलाप्यवादिनां स्मृतिसंप्रजन्यसंजननी, अनुत्तरप्रज्ञामेधाकरी, आरोग्यबलैश्वर्यसम्पत्करी, श्रीशुभशान्तिकल्याणप्रवर्धनकरी, यशःकीर्तिश्लोकस्तुति[1]प्रकाशनकरी, सर्वव्याधिमहाभयव्युपशमनकरी, पूततरा पूततराणाम्, पवित्रतरा पवित्रतराणाम्, धन्यतमा धन्यतमानाम्, [2]सर्वमाङ्गल्यतमा सर्वमाङ्गल्यतमानाम्, शरणं शरणार्थिनाम्, लयनं लयनार्थिनाम्, त्राणं त्राणार्थिनाम्, परायणं परायणानाम्, द्वीपभूता द्वीपार्थिनाम्, अगतिकानामनुत्तरगतिभूता, यानपात्रभूता भवसागरपारगामिनाम्, महाभैषज्यराजभूता सर्वव्याधिनिर्घातनतया, प्रज्ञाभूता हेयोपादेयभाव[3]विभावनतया, ज्ञानालोकभूता सर्वतमोन्धकारकुदृष्ट्यपनयनाय, चिन्ता[4]मणिराजभूता सर्वसत्त्वाशयाभिप्रायपरिपूरणाय, सर्वज्ञज्ञानभूता मञ्जुश्रीज्ञानकायप्रतिलम्भाय, परिशुद्धज्ञाना[5]दर्शभूता पञ्चचक्षुप्रतिलम्भाय, षट्पारमितापरिपूरीभूता आमिषाभयधर्मदानोत्सृजनतया, दशभूमिप्रतिलम्भभूता पुण्यज्ञानसंभारसमाधिपरिपूरणतया, अद्वयधर्मता द्वयधर्मविगतत्वादतथतारूपता, अनन्यधर्मताध्यारोपविगतत्वात्, भूतकोटिरूपता परिशुद्धसर्वतथागतज्ञानकायस्वभावतया, सर्वाकारमहाशून्यतारूपता अशेषकुदृष्टि[6]गतिगहननिर्घातनतया, सर्वधर्मानभिलाप्य[7]रूपेयं नामसंगीतिः यद्गुताद्वय[8]धर्मतावतरणार्थं नामसंधारणप्रकाशनतया ।

इति तृतीयचक्रस्येयमनुशंसा[9]पदानि द्वापञ्चाशत् ।

पुनरपरं वज्रपाणे वज्रधर कश्चित् कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा मन्त्रमुखचर्याचारी [10]इमां भगवतो मञ्जुश्रीज्ञानसत्त्वस्य सर्वतथागतज्ञानकायस्य भगवतो ज्ञानमूर्तेरद्वयपरमार्थां नामसङ्गीतिं नामचूडामणि

---

१. क. ख. संप्रकाश० । २. क. ख. सर्वमङ्गल० । ३. क. ख. विभावनया । ४. ख. मणिभूता । ५. क. ख. दर्शन । ६. क. ख. गहनगति । ७. क. ख. भूतेयं । ८. क. ख. धर्मतार्थं । ९. क. तत्पदानि । १०. ग. बोधिसत्त्वानामिमां ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिः

सकलपरिसमाप्तामन्यूनामखण्डामेभिरेव गाथापदव्यञ्जनैः प्रत्यहं त्रिकालं धारयिष्यति, वाचयिष्यति, पर्यवाप्स्यति, योनिशश्च मनसि करिष्यति, परेभ्यश्च विस्तरेण [1]यथासमयं [2]यथावत्संप्रकाशयिष्यति, प्रत्येकं चान्यतमान्यतमं [3]नामार्थं मञ्जुश्रीज्ञानकायमालम्बनीकृत्य एकाग्रमनसा भावयिष्यति, अधिमुक्तितत्त्वमनस्काराभ्यां समन्त[4]मुखविहारविहारी [5]सर्वधर्मप्रतिवेधिकया परमया अनाविलया [6]प्रज्ञाविद्धया श्रद्धया समन्वागतः सन् तस्य त्र्यध्वाबद्धसंगिनः सर्वबुद्धबोधिसत्त्वाः संगम्य समागम्य [7]सर्वधर्ममुखान्युपदर्शयिष्यन्ति, आत्मभावं चोपदर्शयिष्यन्ति, सर्वबुद्धबोधिसत्त्वाधिष्ठानं च सर्वकायवाङ्मनोभिस्तस्य सन्ताने [8]चित्ते सम्यगधिष्ठास्यन्ति, सर्वबुद्धबोधिसत्त्वानुग्रहेण चानुग्रहीष्यन्ति, सर्वधर्मवैशारद्यप्रतिभानश्चोपसंहरिष्यन्ति, सर्वार्हच्छ्रावकप्रत्येकबुद्धाश्चार्यधर्म-[9]प्रमाणतयात्मभावं चोपदर्शयिष्यन्ति दुर्दान्तदमकाश्च [10]महाक्रोधराजानो महावज्रवरादयो जग[11]त्परित्राणभूता नानानिर्माणकार्यैरोजोबलं तेजोऽप्रधृष्यतां सर्वमन्त्रमुद्राभिसमयमण्डलान्यु[12]पसंहरिष्यन्ति, अशेषाश्च मन्त्रमहाविद्याराज्यः सर्वविघ्नविनायकमारारिप्रत्यङ्गिरा [13]महापराजिताः सरात्रिन्दिवं प्रतिक्षणं सर्वेर्यापथेषु रक्षावरणगुप्तिं करिष्यन्ति, ये च ब्रह्मेन्द्रोपेन्द्ररुद्रनारायणसनत्कुमारमहेश्वरकार्तिकेयमहाकालनन्दिकेश्वरयमवरुण - कुवेरहारतीदशदिग्लोकपालांश्च [14]ते सर्वे सततसंमितं रात्रिन्दिवं गच्छतस्तिष्ठतः शयानस्य निषण्णस्य स्वपतो जाग्रतः समाहितस्यासमाहितस्य च एकाकिना वहुजनमध्यगतस्य यावद् ग्रामनगरनिगमजनपदराष्ट्रराजधानीगतस्य इन्द्रकीलरथ्याप्रतोलीवीथीनगरद्वारराजमार्ग[15]चत्वरशृङ्गाटकनगरान्तरापणपण्यशालामध्यगतस्य यावच्छून्यागारगिरिकन्दर-

१. ग. यथाशयं। २. ग. यावत्। ३. ग. नामार्थ। ४. क. ख. सुख। ५. ग. 'सर्व' नास्ति। ६. क. ख. ग. प्रज्ञानुविद्धया। ७. ग. बुद्धत्रमं। ८. क. ख. 'चित्ते' नास्ति। ९. ग. 'प्रमाणतयात्म' नास्ति। १०. ग. महावज्रक्रोध। ११. ग. परिपाल०। १२. क. उपदेशयिष्यन्ति देशयिष्यन्ति। १३. ख. 'महा' नास्ति। १४. क. 'ते सर्वे' नास्ति। १५. क. चतु।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नदीवनगहनोपगतस्य उच्छिष्टस्यानुच्छिष्टस्य मत्तस्य प्रमत्तस्य [1]सदा सर्वथा रक्षावरणगुप्तिं करिष्यन्ति, रात्रिन्दिवं च परं स्वस्त्ययनं करिष्यन्ति, ये चान्ये देवनागयक्षगन्धर्वासुरगरुडकिन्नरमहोरगमनुष्यामनुष्या ये चान्ये ग्रहनक्षत्रगणपतयो याश्च सप्तमातरो याश्च यक्षिणीराक्षसीपिशाच्यस्ताः सर्वाः सहिताः समग्राः ससैन्याः सपरिवाराः सर्वेर्यापथेषु [2]परां रक्षावरणगुप्तिं करिष्यन्ति, परं च तस्य काये ओजोबलं प्रक्षेप्स्यन्ति आरोग्यमायुर्वृद्धिं चोपसंहरिष्यन्ति ।

इति चतुर्थचक्रस्येयमनुशंसा [3]पदान्येकोनविंशतिः ।

पुनरपरं वज्रपाणे वज्रधर य इमां नामसङ्गीतिं नामचूडामणिं प्रत्यहमखण्डसमाधानतस्त्रिकृत्वा कण्ठगतामावर्तयिष्यति, पुस्तकगतां वा पठमानः प्रवर्तयिष्यति, भगवतो मञ्जुश्रीज्ञानसत्त्वस्य रूपमालम्बयन्, तद्रूपमनुचिन्तयन् तद्रूपमनुध्यायन् तमेव रूपं निर्माणकायेनाचिरादेव विनयवंशमुपादाय रक्षति, गगनतलगताश्च बुद्धबोधिसत्त्वाः नानानिर्माणरूपकार्यैः सहगता रक्षन्ति, न च तस्य [4]सत्त्वस्य जातु कथमपि दुर्गत्यपायपतनं भविष्यति, न नीचकुलोपपत्तिर्भविष्यति, न प्रत्यन्तजनपदोपपत्तिर्भविष्यति, न हीनेन्द्रियो भविष्यति, न मिथ्यादृष्टिकुलोपपत्तिर्भविष्यति, नाबुद्धकेषु बुद्धक्षेत्रेषूत्पत्स्यते, न च बुद्धोत्पादविमुखता तद्देशितधर्मविमुखपरोक्षता भविष्यति, न च दीर्घायुष्केषु देवेषूत्पत्स्यते, न च दुर्भिक्षरोगशस्त्रान्तःकल्पेषूत्पत्स्यते, न च पञ्चकषायकालेषूत्पत्स्यते, न च राजशत्रुचोरभयं भविष्यति, न सर्वोपकरणवैकल्यदारिद्र्यभयं भविष्यति, नाश्लोकाभ्याख्याननिन्दायशोऽकीर्तिभयं भविष्यति, सुजातिकुलगोत्रसम्पन्नश्च भविष्यति, समन्तप्रासादिकरूपवर्णसमन्वागतश्च भविष्यति, प्रियो मन आपः, परमसुखसंवासः, प्रियदर्शनश्च लोकानां भविष्यति, शुभसौभाग्यादेयवाक्यश्च लोकानां भविष्यति, यत्र यत्रो-

---

१. क. ख. सर्वदा, सर्वथा नर्त्रप्रकारं । २. क. ख. 'परां' नास्ति । ३. क. ख तत्पदानि । ४. क. ख. महासत्त्वस्य ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(५२)

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिः

[1]पपत्स्यते, तत्र तत्र जातिस्मरो भविष्यति, महाभोगः महापरीवारोऽक्षय-परीवारश्च भविष्यति, अग्रणीः सर्वसत्त्वानामग्रगुणसमन्वागतो भविष्यति, प्रकृत्या च षट्पारमितागुणसमन्वागतो भविष्यति, चतुर्ब्रह्मविहारविहारी [2]भविष्यति, स्मृतिसंप्रजन्योपायबलप्रणिवि[3]ज्ञानसमन्वागतश्च भविष्यति, सर्वशास्त्रविशारदो वाग्मी च भविष्यति, स्पष्टवागजडः पटुश्च भविष्यति, दक्षोऽनलसः संतुष्टो महार्थो वितृष्णश्च भविष्यति, परम-विश्वासी च सर्वसत्त्वानामाचार्य[4]गुरुसंमतश्च भविष्यति, अश्रुतपूर्वाणि च तस्य सर्वशिल्पकलाभिज्ञाज्ञानशास्त्राणि चार्थतो ग्रन्थतश्च प्रतिभा-समागमिष्यन्ति, सुपरिशुद्धशोलाजोवसमुदाचारचारी च भविष्यति, सुप्रव्रजितः रूपसंपन्नश्च भविष्यति, अप्रमुषितसर्वज्ञता[5]बोधिचित्तश्च भविष्यति, न जातु श्रावकार्हत्प्रत्येकबुद्धनियमाव[6]क्रान्तिगतश्च भविष्यति ।

इति पञ्चमचक्रस्येयमनुशंसा[7]पादान्येकपञ्चाशत् ।

एवं वज्रपाणे वज्रधर अप्रमेयगुणसमन्वागतोऽसौ मन्त्रमुखचर्या-चारी भविष्यति, अन्यैश्चाप्रमेयैरेवं प्रकारैर्गुणगणैः समन्वागतो भविष्यति, अचिरादेव वज्रपाणे वज्रधर परमार्थनामसङ्गीतिसंधारकः पुरुषपुद्गलः सुसंभृतपुण्यज्ञानसंभारः क्षिप्रतरं बुद्धगुणान्समुदानीयानुत्तरां सम्यक्संबो-धिमभिसंभोत्स्यते अनल्पकल्पापरिनिर्वाणधर्माणां सर्वसत्त्वानामनुत्तर-धर्मदेशकोऽधिष्ठाता दशदिक्सद्धर्मदुन्दुभिर्धर्मराजः ।

इति षष्ठचक्रस्येयमनुशंसा[8]प्रमेया ।

इदानीमनुशंसा पदानामपि कियदपि विभज्यते । इयमसाविति साक्षादनुभूयमान-सुखाविगतित्वेन प्रकृतिप्रभास्वरत्वाज्ज्ञानमूर्तिः नामसंगीतिः सहजानुभूतिः नित्यं सहजशुद्धस्वभावत्वेन पञ्चकामोपभोगेऽपि क्लेशानाश्रित्वादावेणिकपरिशुद्धा अनुत्तर-

१. क. ख. पद्यते । २. क. च पटु भविष्यति । ३. ख. 'ज्ञान' नास्ति । ४. ख. 'गुरु' नास्ति । ५. क. ख. महाबोधि० । ६. क. क्रान्त । ७. क. तत्पदानि । ८. ख. तत् पदानि अप्रमेयानि ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

अनुशंसा को विषयमा केही शब्दहरु

अनुशंसा को अर्थ हो ~~प्रशं~~ प्ररोचना, प्रशंसा, अर्थवाद या
महत्व। यस अनुशंसामा भगवान् तथागतद्वारा आर्यनाम-
संगीतिको महत्व बताउँदै यसको अध्ययन, पाठ, नियमित
अभ्यासद्वारा लोककल्याण हुने रहस्य बताउन गएको छ।

प्रथम ११ पदहरुको अर्थ हेर्दाले यसभित्र सबैको रहस्य बुझ्न
सजिलो हुन्छ, त्यो यस प्रकार छ —

यो हो - वज्रपाणि वज्रधर भगवान् ज्ञानमूर्ति सर्वतथागत ज्ञान
काय मञ्जुश्री ज्ञानसत्वको श्लोकरचित अत्यन्तशुद्ध नामसंगीतिस्तोत्र,
तिम्रो अनुत्तर प्रीतिप्रसन्नताको अनुभवहरूका लागि, काय-वाक्-मन-गुह्य
को शुद्धि हेतु, अप्राप्त अनुत्तरत्वको प्राप्तिका लागि, अप्राप्तको प्राप्तिका
लागि, समग्र तथागत सर्वधर्मनेत्र धारणानिमित्त पनि मैले उपदेश
गरें, प्रकाशित गरें, फैलाएँ, विभाग गरेर प्रकाशित गरें, र यो नाम
संगीति मैले वज्रपाणि वज्रधर तिम्रो चित्तमा, चित्तसन्तानमा
सर्वमन्त्रधर्महरुको अधिष्ठानरूपमा राखिदिएको छु"

यी प्रथम चक्रको अंशात्मक एकादश पदहरु समाप्त भए

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मन्त्रविन्यासः

ॐ सर्वधर्माभावस्वभावविशुद्धवज्र अ आ अं अः प्रकृतिपरिशुद्धाः सर्वधर्माः यदुत सर्वतथागतज्ञानकायस्य मञ्जुश्रीपरिशुद्धितामुपादायेति अ आः सर्वतथागतहृदय हर हर ॐ हूँ ह्रीं भगवन् ज्ञानमूर्ति-वागीश्वरमहावाच सर्वधर्मगगनामल सुपरिशुद्ध धर्मधातु ज्ञानगर्भ आः।

इति मन्त्रविन्यासः

आदि मध्य एवं अन्त्य तीन भागमा यो मन्त्र निर्दिष्ट छ। जस्तो कि - अकार = बोधिचित्त, प्रज्ञापारमिताचर्यास्वभाव = आकारः। शुद्धत्वसूचक = अंकारः। महानिर्वाणको प्रदर्शक = अःकारः। काय-वाक्-चित्त-रागदहनका ज्ञानकायको अधिष्ठान आःकारः। स्थिर-चल-अधिष्ठान = ॐ हूँ ह्रीकाराः। धर्मधातु वागीश्वरात्मक स्वरूपाधिष्ठान = आकार अन्तिममा राखिएको छ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

उपसंहारः

~~अथ~~ अथ वज्रधरः श्रीमान् हृष्टतुष्टः कृताञ्जलिः ।
प्रणम्य नाथं संबुद्धं भगवन्तं तथागतम् ॥१॥

यसपछि श्रीमान् वज्रधरले अतिशय खुसी एवं तुष्ट भएर दुईहात जोडेर सम्यक्संबुद्ध तथागत जगत्का नाथ भगवान् बुद्धलाई नमस्कार गरेर उच्चस्वरमा आफ्नो भाव यसरी व्यक्त गरे ॥१॥

अन्यैश्च बहुभिर्नाथैर्गुह्येन्द्रैर्वज्रपाणिभिः ।
स सार्धं क्रोधराजानैः प्रोवाचोच्चैरिदं वचः ॥२॥

त्यसो अरु धेरै नाथ, गुह्य, वज्रधारीहरूले, ~~पनि संयुक्त~~ पनि संयुक्त भएर ~~तथा भएर~~ तथा अरु क्रोध राजाहरूले पनि संयुक्त भएर उच्चस्वरमा यो वचन बोले ॥२॥

अनुमोदामहे नाथ साधु साधु सुभाषितम् ।
कृतश्चायं महानर्थः सम्यक्संबोधिप्रापकः ॥३॥

हे नाथ! अतिशय उत्कृष्ट व्याख्या, पुन यहाँ तपाईंले गरिभयो, त्यसको हामी अनुमोदन गर्दछौं। किनकि तपाईंले सम्यक्संबोधिप्रापक महान् कल्याणमार्गको उपदेश गर्नुभएको छ ॥३॥

जगत्इत्वरनाशाय विमुक्तिफलकाङ्क्षिणः ।
श्रेयो मार्गो विशुद्धोऽयं मायाजालनयोदितः ॥४॥

जसले विमुक्तिरूपी फलको इच्छागरेका नाशरहित समग्र संसारको, पुन मन्त्रमय छन् तिनका लागि पनि यो श्रेयमार्ग छ, उपदेशद्वारा उत्पन्न भएको छ - अतिशय श्रेष्ठ छ ॥४॥

गंभीरोदार वैपुल्यो महार्थो जगदर्थकृत् ।
बुद्धानां विषयो ह्येष सम्यक्संबुद्धभाषितः ॥५॥

गंभीर, उदार एवं विपुल यो धर्मोपदेश जगत्को महान् उपकारक छ। र, यो मार्ग बुद्धहरूले मात्र चिन्न सक्दछन्, पुन मार्ग सम्यक्संबुद्धद्वारा बताइएको छ ॥५॥

इति

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Acc. ४३८ / 534

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu